

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут ресторанно-готельного бізнесу та туризму
Кафедра туризму та країнознавства

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

д.е.н., професор

_____ Г.О. Горіна

« ____ » _____ 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»

зі спеціальності 242 «Туризм»

за освітньою програмою «Туризм»

на тему: **«АНАЛІЗ РИНКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ В
УКРАЇНІ»**

Виконав здобувач вищої освіти	Студентка 4 курсу групи зТУР-18 Воронцова Діана Олександрівна	_____ (підпис)
Керівник:	к.пед.н., доцент Богатирьова Г.А.	_____ (підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

Кривий Ріг 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут ресторанно-готельного бізнесу та туризму
Кафедра туризму та країнознавства
Форма здобуття вищої освіти заочна
Ступінь «Бакалавр»
Галузь знань 24 «Сфера обслуговування»
Освітня програма «Туризм»

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
Гарант освітньої програми
д.е.н., професор
_____ Г.О. Горіна
« ____ » _____ 2022 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Воронцової Діани Олександрівни

1. Тема роботи «Аналіз ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні»

Керівник роботи к.пед.н., доцент Богатирьова Г.А.
Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
від « ____ » _____ 2022 року № _____

2. Строк подання студентом роботи: «23» травня 2022 року

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі і нормативно-правові акти України, інформація Державного комітету статистики України, Всесвітньої туристичної організації, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, звіти і аналітичні публікації міжнародних організацій, вітчизняні і зарубіжні періодичні видання, наукова література, інформаційні ресурси мережі Інтернет, результати власних спостережень та досліджень.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): обґрунтування теоретичних аспектів розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні; аналіз стану ринку лікувально-оздоровчих послуг; аналіз перспектив розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні та окреслення шляхів його активізації й удосконалення.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) графіки, таблиці, схеми, рисунки.

6. Дата видачі завдання «02» лютого 2022 року

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Формулювання теми дослідження, аналіз наукових джерел, визначення наукового апарату дослідження.	16.02.2022	виконано
2	Підготовка першого розділу основної частини роботи	02.03.2022	виконано
3	Підготовка другого розділу роботи	16.03.2022	виконано
4	Підготовка третього розділу	30.03.2022	виконано
5	Аналіз статистичних даних та інтерпретація отриманих результатів	13.04.2022	виконано
6	Подання роботи на кафедру	06.05.2022	виконано
7	Оформлення презентаційних матеріалів, проходження нормоконтролю	20.05.2022	виконано
8	Захист дипломної роботи	10.06.2022	виконано

Здобувач в.о.

_____ (підпис)

Воронцова Д.О.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

Богатирьова Г.А.

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок: 64, рисунків: 19, таблиць: 2, використаних джерел: 64, додатків: 10.

Мета кваліфікаційної роботи: поглиблення теоретичних аспектів розвитку лікувально-оздоровчого туризму та аналіз ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні, розробка практичних рекомендацій щодо активізації ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.

Предмет дослідження: особливості розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні

Завданнями роботи визначені: обґрунтування теоретико-методичних аспектів розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні; аналіз стану ринку лікувально-оздоровчих послуг; аналіз перспектив розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні та окреслення шляхів його активізації й удосконалення.

Методи / методика, використані у кваліфікаційній роботі: системно-структурний метод – для узагальнення та класифікації основних понять лікувально-оздоровчого туризму; абстрактно-логічний – при визначенні основних проблем функціонування ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні; метод моделювання – при розробці концептуальних засад розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Основні результати дослідження: за результатами проведеної роботи було досліджено теоретико-методичні аспекти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні; проаналізовано стан ринку лікувально-оздоровчих послуг; окреслено шляхи активізації ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.

Ключові слова: ТУРИЗМ, ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ, ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ, ВИДИ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
ОСНОВНА ЧАСТИНА	6
1. Теоретико-методичні засади розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.....	8
2. Стан ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.....	22
3. Шляхи активізації розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.....	41
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТКИ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні безпосередньо пов'язаний з популяризацією здорового способу життя у всьому світі й Україні. Він також зумовлений унікальним набором природних і рекреаційних ресурсів, наявністю достатньої кількості курортів різної спеціалізації, які зможуть задовольнити широкий спектр потреб туристів із метою лікування та реабілітації

Проблема розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг регулюється «Стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», яка була затверджена у 2017 році (розпорядження Кабінету Міністрів України (від 16 березня 2017 р. № 168-р). Основним завданням цієї стратегії стало «збільшення уваги до ефективності використання рекреаційних ресурсів держави, необхідність стимулювання розвитку туристичної та курортної сфери України» [45]. Туристична та курортна діяльність визнається сьогодні найприбутковішою і динамічною галуззю економіки. На думку вчених, вона стимулює розвиток різних секторів економіки. Тому, туристична та курортна діяльність розглядається в Стратегії як «один з найперспективніших напрямків структурної перебудови економіки» [45].

Дослідження проблем розвитку лікувально-оздоровчого туризму здійснювали такі вітчизняні вчені, як: О.В. Бартощук [2], О. Бейдик [5], О.С. Билим [6], О.П. Богаченко [9], С.С. Галасюк [11], Н.О. Коваленко [29], А.Ю. Парфіненко [39] та ін. Особливу увагу вчені приділяють спортивно-оздоровчому туризму, санаторно-курортному лікуванню тощо. Різні аспекти лікувально-оздоровчого туризму досліджували С.В. Дубінський [16], О.О. Зеленко [21], Л.П. Мальська [32], В.І. Новікова [34] та ін.

Виходячи з викладеного, **метою роботи** є вивчення теоретико-методичних аспектів розвитку лікувально-оздоровчого туризму та аналіз ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні, розробка практичних рекомендацій щодо активізації ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.

Для досягнення викладеної мети дослідження в роботі ставляться наступні **завдання**:

1. Дослідити теоретико-методичні аспекти розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.
2. Проаналізувати стан ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.
3. Окреслити шляхи активізації ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.
4. Розробити практичні рекомендації щодо активізації ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.

Об'єктом дослідження виступає туристична галузь України.

Предмет дослідження: особливості розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.

Основними методами виступають: системно-структурний метод – для узагальнення та класифікації основних понять лікувально-оздоровчого туризму; абстрактно-логічний – при визначенні основних проблем функціонування ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні; метод моделювання – при розробці концептуальних засад розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі документи в області лікувально-оздоровчого туризму, статистична інформація Державного комітету статистики України, Всесвітньої ради з туризму та подорожей, міжнародних організацій, вітчизняні і зарубіжні періодичні наукові видання, наукова література, інформаційні ресурси мережі Інтернет, результати власних спостережень та досліджень.

Структура роботи: робота складається із основної частини, вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел та додатків. Робота містить 64 сторінки, 19 рисунків, 2 таблиці, 10 додатків, 64 наукові джерела.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Теоретико-методичні засади розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні

Лікувально-оздоровчий туризм є одним із основних видів туризму, який активно розвивається під впливом політичних та економічних факторів. Це пов'язано, насамперед з його змістом, в основі якого є цінність життя й турбота про здоров'я людини [1]. Зважаючи на постійне стресове навантаження та несприятливу екологічну обстановку, в якій живе сучасна людина лікувально-оздоровчий туризм виступає одним з найперспективніших видів туризму України [4].

Трансформаційні процеси, що відбуваються в країні, значний природний потенціал для розвитку цієї галузі можна вважати сприятливими факторами для визначення значущості лікувально-оздоровчого туризму.

Концептуально розвиток сучасного лікувально-оздоровчого туризму в Україні визначається Стратегією розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року, прийнятої у 2017 р. [45]. Метою реалізації Стратегії є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі [45].

Вчені (Редін В., Шека О., Рутинський М.Й., Ярьоменко С.Г. та ін.) вважають, що лікувально-оздоровчий туризм – це новий розділ курортної діяльності. Вони розглядають організацію роботи санаторно-курортної галузі як технологію подорожі [41; 43; 53; 54]. Мова йде про формування туристичного продукту, в основі якого закладено лікувальну, або оздоровчу технологію, пріоритетною ознакою якої є покращення якості життя людей [38].

Різке зростання рекреаційних потреб населення та його вимоги до якості відпочинку на курорті призвели до трансформації санаторно-курортної справи у курортно-рекреаційну систему, основною метою якої є покращення здоров'я людини, якості та тривалості її життя. Відродження медичної профілактики на етапі санаторно-курортного лікування – один із найважливіших напрямів розвитку і вдосконалення системи охорони здоров'я й ринку лікувально-оздоровчих послуг.

Вирішенню наведеної проблеми сприяє розвиток концепції охорони здоров'я здорової людини, мета якої знизити перерозподіл із популяції здорових до хворих, передбачає впровадження сучасних технологій

оздоровлення, доповнення існуючої системи відновлювального лікування спра-програмами з включенням медичних спра послуг (medical spa), спрямованих на профілактику, формування у населення культури здоров'я.

Київський міжнародний інститут соціології відслідковує динаміку самооцінки стану здоров'я населенням України, починаючи з 1995 року. Як свідчать дані опитувань, протягом останніх кількох років спостерігалась тенденція до поступового зростання частки здорових (за самооцінкою) жителів України: якщо в 2013-2015 роках близько 40% українців вважали себе здоровими, то, починаючи з 2016 року, цей показник зростав і у 2019-2020 роках складав близько 50%. Проте, час в умовах пандемії, ймовірно, наклали відбиток на здоров'я та самопочуття українців: згідно з даними дослідження 2021 року, 40% опитаних оцінюють стан власного здоров'я як добрий, а 14% – як поганий [24].

* Для показників 1995-2015 років наведено дані опитувань Омнібус, проведених КМІС методом особистого інтерв'ю (вибірка складає ~ 2000 респондентів). Для показників 2016-2019 років наведено дані опитувань «Індекс здоров'я. Україна», проведених КМІС для Міжнародного фонду «Відродження» та Міністерства охорони здоров'я України методом особистого інтерв'ю (вибірка складає ~ 10000 респондентів). Для показників 2020-2021 років наведено дані опитувань Омнібус, проведених КМІС методом телефонного інтерв'ю (вибірка складає ~ 2000 респондентів).

Джерело: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1042&page=1> [24]

Рисунок 1.1 - Динаміка самооцінки стану здоров'я українців, 1995-2021 рр.

Загалом, станом на квітень 2021 року, 40% опитаних дорослих жителів України оцінили своє здоров'я як хороше або дуже хороше, 46% – як посереднє (ані хороше, ані погане) або не змогли визначитись, а 14% – як погане або дуже погане. Порівняно з 2020 роком суттєво зменшилась (на 9 відсоткових пунктів) частка тих, хто вважає себе здоровим, і, відповідно, зросла частка тих, хто оцінює своє здоров'я посередньо (на 8 відсоткових пунктів) [24].

Зазначимо, що на стан здоров'я можуть впливати різні чинники, зокрема – вік, стать, рівень матеріального добробуту, місце проживання або інші фактори.

Лікувально-оздоровчий туризм має дві складові: оздоровчий та медичний туризм, які є формами оздоровчо-лікувального туризму й відрізняються метою й характером послуг.

Джерело: розроблено автором на основі [12; 17; 30]

Рисунок 1.2 – Складові лікувально-оздоровчого туризму

На думку вчених, лікувально-оздоровчий туризм поділяється на оздоровчий («health tourism») та медичний туризм («medical tourism»), які є формами оздоровчо-лікувального туризму і різняться лише за метою. Оздоровчий туризм вчені визначають як форму лікувально-оздоровчого

туризму, для якого характерною є організація стаціонарного багатоденного розміщення туристів з метою профілактики; медичний як форму лікувально-оздоровчого туризму, для якого характерною є організація стаціонарного/амбулаторного розміщення туристів з метою поєднання послуг з лікування певного захворювання [24].

Аналіз понять дозволяє побачити існуючі розбіжності між ними, але дозволяються стверджувати, що вони повинні розглядатися як підкатегорії лікувально-оздоровчого туризму [3]. Зокрема, велнес-туризм враховується подорожами, які здійснюються практично здоровими людьми, основним мотивом яких є збереження, та зміцнення свого здоров'я, а медичний туризм реалізується людьми, які страждають на будь-які захворювання» [6].

Перша дефініція – «health tourism» (лікувально-оздоровчий туризм) на думку більшості авторів, є найневизначенішою категорією. Даний термін зазвичай використовується для позначення будь-яких подорожей з метою покращення стану свого здоров'я, як за допомогою лікувально-реабілітаційних заходів, так і оздоровчих практик.

За визначенням UNWTO, «health tourism» включає в себе послуги, які широко варіюють від відвідування спацентрів до хірургічних втручань, можуть бути прийняті тому, що це або дешевше, або медичні установи в пункті призначення перевершують такі в домашніх умовах, або тому, що турист хоче зберегти анонімність» [63]. За іншим документом UNWTO, «health tourism – це туризм, пов'язаний з поїздками до Спа-центрів, або курортів, основною метою яких є покращення фізичного добробуту мандрівника, через режим фізичних вправ і терапію, дієтичний контроль, та медичні послуги, які стосуються підтримки здоров'я» [64].

Ми дійшли висновку, що лікувально-оздоровчий туризм в Україні виступає є одним із видів рекреаційної діяльності. Лікувально-оздоровчий туризм має свої специфічні види (лікувальний, оздоровчий, санітарно-курортний, медичний), в основі яких лежать процеси лікування, профілактики та реабілітації.

Досліджували проблеми функціонування лікувально-оздоровчого туризму такі вітчизняні вчені, як Мальська М.П., Новікова В.І., Рутинський М.Й., Томаневич Л., Бартощук О.В. та ін. В той же час, вчені ще не мають спільної думки щодо визначення змісту й структури терміну «лікувально-оздоровчий туризм» [2; 32; 34; 43; 46]. Не визначений зміст дефініції «лікувально-оздоровчий туризм» і в Законі України «Про туризм» [20].

Ми дійшли висновку, що потрібно більше уваги приділити ролі туристичних ресурсів для розвитку і успішного функціонування різних видів лікувально-оздоровчого туризму. Зокрема, мова йде про «природно-кліматичні туристичні ресурси; культурно-естетичні, концептуальні туристичні ресурси; соціально-економічні та інфраструктурні туристичні ресурси» [6].

Ми проаналізували трактування змісту поняття «лікувально-оздоровчий туризм» вченими і дійшли висновку, що більшість дослідників вважають його

складовою рекреаційного туризму; значна кількість учених трактує його як подорож до курортних місцевостей з метою оздоровлення та лікування. Для нас важливим є трактування поняття «лікувально-оздоровчий туризм» як «особливого виду туризму який поєднує в собі лікувально-оздоровчі та рекреаційні функції» [13].

Таблиця 1.1 - Трактування поняття «лікувально-оздоровчий туризм»

Кифяк В.Ф.	Лікувально-оздоровчий туризм є складова частина рекреаційного туризму; він поєднує лікувально-оздоровчі та рекреаційні функції
Кляп М.П. і Шандор Ф.Ф.	Головною метою лікувально-оздоровчого туризму є лікування чи перебування у медичних закладах
Чорненька Н.В.	Лікувально-оздоровчий туризм як поняття тотожне поняттю санаторно-курортний туризм, який здійснюється із загальнооздоровчою та лікувальною цілями
Школа І.М.	До складу лікувально-оздоровчого туризму входить відпочинок з обов'язковим профілактичним лікуванням
Мальська М.П.	Лікувально-оздоровчий туризм як «оздоровлювально-пізнавальний» - поєднує цілі оздоровлення і пізнання; «курортно-лікувальний» - пересування людей, зумовлене потребою поліпшити стан здоров'я
Рутинський Р.	Складовою лікувально-оздоровчого туризму є подорож з метою оздоровлення та лікування
Ветітньов О.	В якості головного мотиву лікувально-оздоровчого туризму лежить поїздка з метою отримання туристами за комплексу лікувально-діагностичних, реабілітаційних, профілактичних та рекреаційних послуг

Джерело: складено автором на основі [26; 36; 41]

Цікавою є думка Л.М. Устименко щодо розмежування лікувального та оздоровчого туризму, яке проводиться тільки на основі спеціалізації без розміщення, без вказівки на те, що турист отримує лікувальні послуги за межами постійного місця проживання [48].

Нами були виокремлені фактори, які зумовлюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму: створення загальносвітового інформаційного простору (інтернет) і принципово нових засобів зв'язку, розповсюдження швидкісних видів транспорту, виникнення міжнародного ринку туристичних послуг, розповсюдження англійської мови як мови міжнародного спілкування, підвищення життєвого рівня в розвинених країнах та країнах, що розвиваються (рис. 1.3).

Джерело: складено автором на основі [36-40]

Рисунок 1.3 – Фактори, що зумовлюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму

На думку А.А. Романової, лікувально-оздоровчий туризм ототожнюється із здоровим відпочинком, який залежно від засобів впливу на організм людини поділяється на бальнеолікування, кліматолікування та грязелікування [42]. Для нас важливою стала думка Н.В. Фоменко, який визначав лікувально-оздоровчий туризм як вид туризму, спрямований на відновлення життєво важливих функцій людини [50].

У зв'язку з цим виникла потреба проаналізувати дані щодо якості життя в Україні. Зокрема, у 2013 році за якістю життя Україна посіла 57 місце серед 67 країн, в 2014-му ми опустилися на 61 позицію (з 68). У 2015-му Україна була на 75 місці з 86. У 2016 році Україна за рівнем життя посіла 52 місце з 56, в 2017-му – 59 місце з 67, в 2018-му – 57 місце з 60, в 2019-му – 62 місце з 71 [44].

За підсумками 2020 року в рейтингу якості життя Україна опинилася на 65 позиції з 80. У «помаранчевій» зоні з нами виявилися Індія, Панама, Ліван, Колумбія, Бразилія, Марокко, Пакистан, Китай, Росія, Таїланд, Гонконг [57].

Вчені сформулювати декілька чинників, які впливають на довголіття. Серед них: харчові звички; місце проживання; фізична активність; ставлення до здоров'я; доступ до медичних послуг. Крім цього, важливу роль відіграє наявність або відсутність поганих звичок, зокрема, вживання алкоголю та куріння, а також наявність певних захворювань.

Важливим показником є тривалість саме здорового життя людини, без втрати працездатності. Для його розрахунку використовують дані про поширеність у країні різних захворювань. Важливим при цьому є стан системи охорони здоров'я в країні; охоплення медичними послугами.

Сьогодні система охорони здоров'я України продовжує стикатися з п'ятьма основними проблемами, які переслідують її з часів незалежності. Попри те, що покращення відбулись (особливо з 2015 року), зазначені виклики все ще потребують чітких рішень, якщо Україна хоче рухатись далі у виконанні своїх цілей Порядку денного 2030. Це: високі витрати на охорону здоров'я «з кишені»; неузгоджена політика охорони здоров'я, розподіл ресурсів та управління; зниження показників здоров'я, пов'язане з конфліктом; зовнішня міграція медичних працівників; погано скоординовані міжгалузеві та міжвідомчі дії в секторі охорони здоров'я тощо [58].

Первинна профілактика захворюваності та смертності від найбільш поширених причин, яким можна запобігти, вимагає глибокого розуміння того, як соціальні детермінанти здоров'я призводять до прийняття поведінкових факторів ризику, таких як неправильне харчування, неправильний спосіб життя та зловживання наркотичними речовинами, що надалі призводить до патофізіологічних проявів.

Якщо говорити з точки зору ефективності, то всеохоплюючий доступ до послуг охорони здоров'я означає здатність країни забезпечити всім людям доступ до необхідних медичних послуг достатньої якості (включаючи профілактику, зміцнення, лікування, реабілітацію та паліативну допомогу), а також гарантувати, що використання цих послуг не спричинить користувачу фінансові труднощі [60].

Трансформація системи охорони здоров'я покликана покращити здоров'я та добробут населення, зменшити нерівність у здоров'ї, зміцнити охорону здоров'я та забезпечити орієнтовану на людей систему, яка є універсальною, справедливою, стійкою та якісною. Вона має на меті забезпечення доступу до якісних медичних послуг та посиленій фінансовий захист населення, і, як результат, зменшення бар'єрів у доступі до медичних послуг та досягнення всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я в Україні. У вирішенні даного спектру проблем може допомогти саме лікувально-оздоровчий туризм [46].

Рекреаційно-туристична сфера сьогодні забезпечує 10% світового валового продукту. Зокрема, у відповідності з прогнозами Всесвітньої туристської організації, «до 2015 р. кількість туристських поїздок складала більше 980 млн., а надходження від них досягнуть 1,5 трлн. доларів. У 2017

році 1,3 млн. осіб перебувало у закладах санаторно-курортної та оздоровчої інфраструктури, з них 566,5 тис. на базах відпочинку» [23; 25].

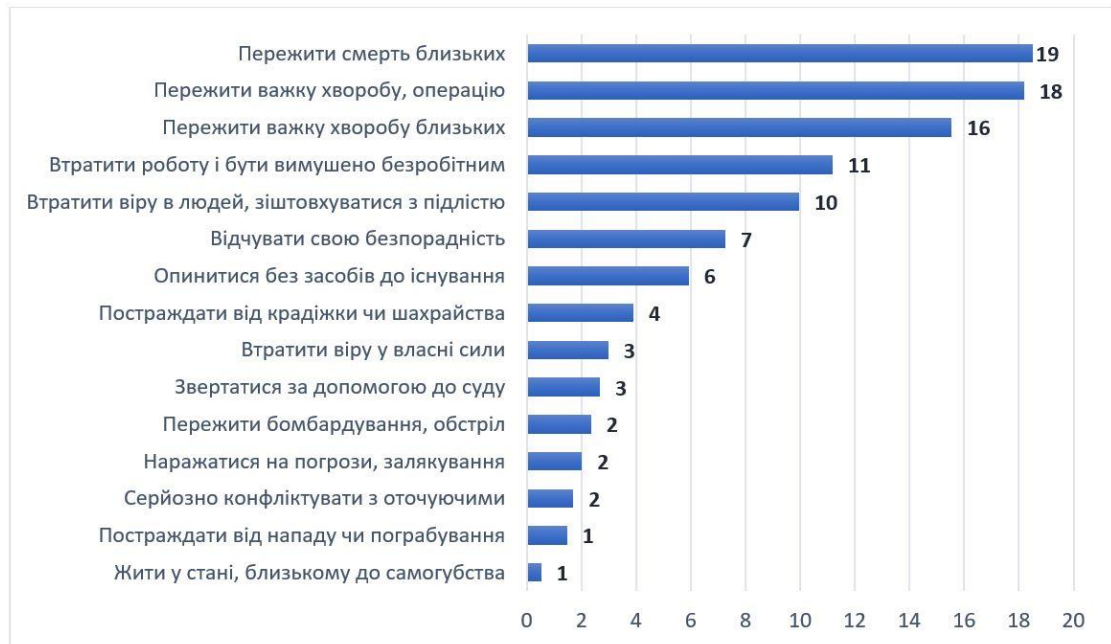
На жаль, у зв'язку з ситуацією в Україні, яка пов'язана з економічними та політичними факторами, анексією Криму, COVID-19 дуже «скоротилася (за період з 2011-2017 рр.) чисельність закладів санаторно-курортної бази скоротилася на 25,8%» [27].

Нами було з'ясовано, що «найбільший обсяг доходів мають санаторії та пансіонати з лікуванням (у 2011 році вони становили 65,6% усіх доходів, у 2017 році – 71,5%), найбільший обсяг доходів від продажу номерів – бази та інші заклади відпочинку (у 2011 році вони становили 57,3%, у 2017 році – 68,2%)» [44]. Наприклад, у 2017 році «частка доходів від реалізації путівок зросла щодо санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, склавши 80,8%, скоротилась щодо баз та інших закладів відпочинку, склавши 10,9%, щодо санаторіїв-профілакторіїв вона становила 7,7%, щодо будинків та пансіонатів відпочинку – 0,5%» [45].

Попри те, що Україна є однією з шести країн регіону, що мають самостійну політику щодо охорони психічного здоров'я, країні необхідний значний прогрес у масштабуванні служб психічного здоров'я та вдосконаленні догляду за пацієнтами з порушеннями психічного здоров'я на всіх рівнях.

Роки соціально-економічних труднощів та періоди політичної нестабільності призвели до ще більшого зменшення ресурсів на охорону психічного здоров'я, що своєю чергою вплинуло на доступність послуг та можливість звернення, а також на заходи зі зміцнення та профілактики. Конфлікт на сході України також згубно позначився на психічному здоров'ї багатьох людей. Повідомляється про великий розрив у лікуванні психічного здоров'я та психосоціальної підтримки серед ВПО в Україні, що створює потребу в масштабній, комплексній та ґрунтованій на травмах відповіді на охорону психічного здоров'я та психосоціальну підтримку, а також загальне зміцнення системи охорони здоров'я [24].

Однак, у 2017 році було схвалено Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні до 2030 року [30] та розроблено План дій щодо охорони психічного здоров'я. Ці зобов'язання уможливили підтримку розгортання служб охорони психічного здоров'я на базі громади, підвищення кваліфікації та ліцензування медичних працівників для вирішення питань психічного здоров'я, а також децентралізації управління та ресурсів у сфері охорони психічного здоров'я [30].

Джерело: розроблено на основі джерел [24; 30; 33]

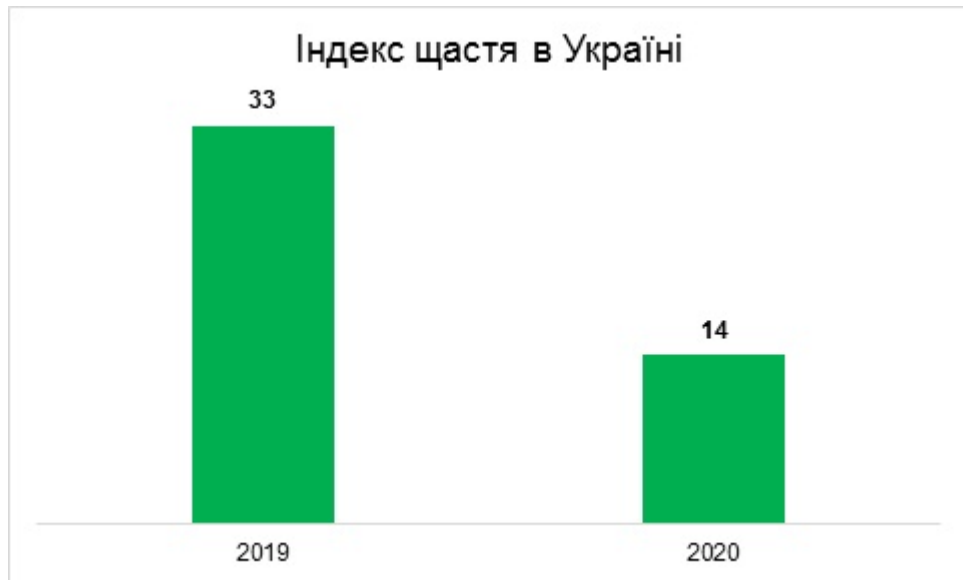
Рисунок 1.4 – Стресові ситуації, які переживали українці в 2021 році

Найчастіше в 2021 році українці переживали такі види стресових ситуацій: смерть близьких довелося пережити 19% опитаних, що на 3 відсоткових пунктів більше, ніж у 2020 році; пережили самі важку хворобу чи операцію 18% опитаних, що на 3 відсоткових пунктів більше, ніж у 2020 році; важку хворобу близьких пережили 16% респондентів, так само, як і в 2020 році; втратили роботу та стали вимушено безробітними 11% опитаних, що на 2 відсоткових пункти менше, ніж у 2020 році; втратили віру в людей, зіштовхнулися з підлістю 10% опитаних, так само, як і в 2020 році.

З точки зору вчених, на розвиток туризму в цілому впливає індекс щастя, який в Україні він дещо нижчий, ніж у світі в цілому (нижчий так званого «світового індексу щастя»), крім того Україна демонструє різке падіння порівняно з минулим роком: у 2019 33%, у 2020 році 14%. Втім цей індекс все ж вищий, ніж у 2018 році (тоді він був 8%).

Примітно, що кількість щасливих (49%) все ж більша за кількість нещасливих (35%), кількість щасливих за рік практично не змінилася, падіння індексу щастя відбулося через зростання кількості нещасливих.

Порівняльні показники індексу щастя в Україні в 2019 та 2020 роках (індекс може змінюватися від +100, коли всі щасливі, до -100, коли всі нещасливі). Зниження індексу щастя має безпосередній вплив на розвиток лікувально-оздоровчого туризму, адже саме він має за мету психологічного й психічного оздоровлення людини, її прагнення до здорового способу життя.

Джерело: розроблено на основі джерел [24; 58]

Рисунок 1.5 – Індекс щастя в Україні

Отже, «лікувально-оздоровчий туризм є складовою туристської діяльності, яка передбачає в якості головного мотиву поїздки отримання туристами за власні або корпоративні кошти комплексу послуг» [22]. Мова йде про лікувально-діагностичні; реабілітаційні; профілактичні і рекреаційні послуги. Характерною особливістю таких послуг є те, що вони «надаються в місцевостях, відмінних від місця їх постійного проживання і які мають необхідні для цього природні, матеріальні і людські ресурси з метою запобігання захворюванням або реабілітації / лікування різних патологій» [22].

Цікавим є дослідження мотивації подорожі з метою оздоровлення станом на 2021 р.

Кількість тих, хто не поїде відпочивати, обернено пропорційна рівню фінансової забезпеченості: чим нижче дохід, тим більше тих, хто не поїде відпочивати та навпаки (див. рис. 1.6)

Джерело: розроблено на основі джерел [24]

Рисунок 1.6 – Можливості відпочинку у 2021 р.

Така ж сама тенденція простежуються у тих, хто залишиться вдома: чим нижче дохід, тим більше тих, хто бажає залишитися вдома та навпаки (див. рис. 1.7).

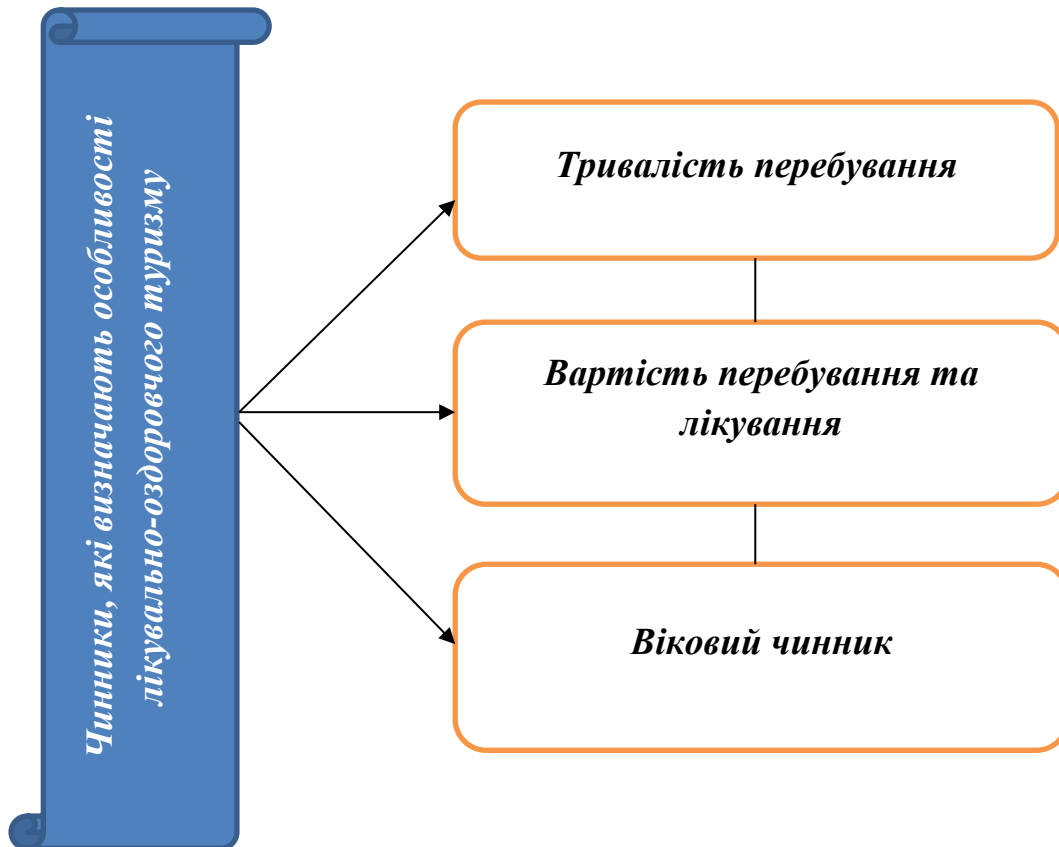

Джерело: розроблено на основі джерел [24]

Рисунок 1.7 – Варіанти відповідей щодо причин відмови від відпочинку у 2021 р.

Ми дійшли висновку, що лікувально-оздоровчий туризм можна вважати «новітньою формою туризму, яка здатна акумулювати в собі значний соціально-економічний потенціал» [18]. Серед функцій, які виконує лікувально-оздоровчий туризм можна виокремити виконання важливої соціальної функції з лікування і профілактики захворювань населення.

Отже, основними чинниками, які визначають особливості лікувально-оздоровчого туризму ми визначили: тривалість перебування; вартість перебування та лікування; віковий чинник (рис. 1.8).

Джерело: розроблено автором

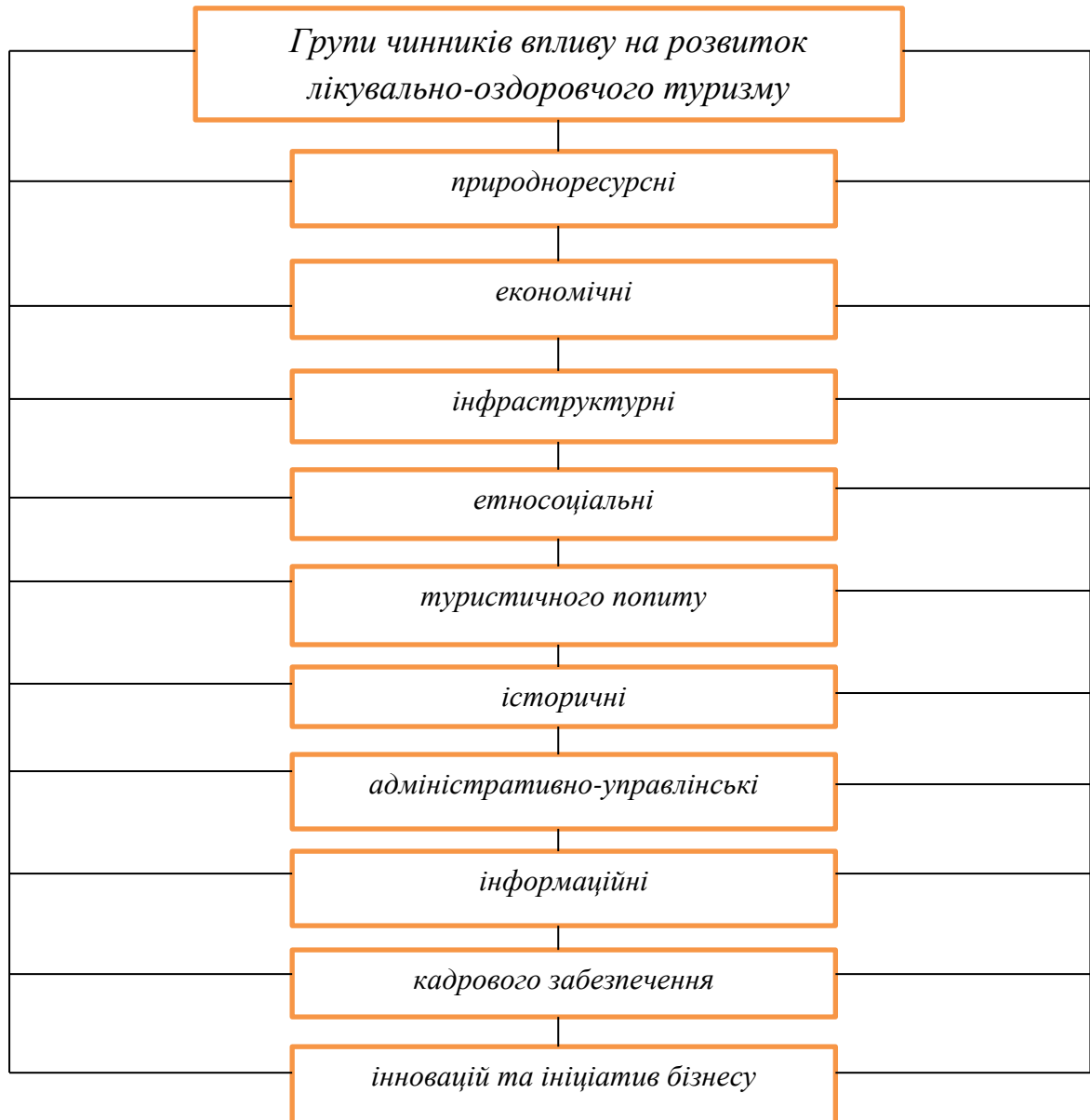
Рисунок 1.8 – Чинники, які визначають особливості лікувально-оздоровчого туризму

Ми вважали за доцільне звернути увагу на важливий документ «Указ Президента України від 9 лютого 2016 року № 42/2016, яким схвалено Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [30].

В документі звертається увага на важливість «збільшення кількості загальнодоступних спортивних заходів для активного сімейного відпочинку в місцях масового відпочинку громадян; облаштування безпечних маршрутів для пішохідного, велосипедного, водного туризму; створення мережі літніх шкіл плавання на відкритих водоймах» [30]. На думку експертів, пріоритетом повинно стати «формування загальної культури, моральності, фізичного і психічного здоров'я населення» [30]. Важливим також є «постійне зростання кількості людей, які використовують різні види та форми оздоровчої рухової активності» [Там само].

Таким чином, рекреаційно-оздоровча діяльність є «складним комплексним явищем, яке поєднує перетворюючу, пізнавальну, комунікативну, цілісно-орієнтаційну та художню діяльність» [8]. Основною метою цієї діяльності є достатній та високий рівень фізичного стану здоров'я людини. У цьому випадку, «набуває значущості духовне здоров'я, яке вкрай необхідне для повноцінного життя» [7]. Цікавим є також визначення

рекреаційно-оздоровчої діяльності як «форми діяльності, пов'язаної із використанням в практиці активного відпочинку, фізичних вправ, ігор, туризму, природних факторів з метою зміцнення здоров'я, відновлення сил, отримання задоволення» [18].

Джерело: розроблено автором

Рисунок 1.9 – Чинники впливу на розвиток лікувально-оздоровчого туризму

Вчені визначають сутність поняття «рекреаційно-оздоровча діяльність» як «діяльності у вільний час, спрямованої на відновлення та розвиток фізичних, психічних і духовних сил людини за умови отримання задоволення» [15]. Ми вважаємо важливим визначення сутності поняття «рекреаційно-оздоровча діяльність» як «процесу взаємодії людини з довкіллям, завдяки чому вона досягає свідомо поставленої мети, яка виникла внаслідок появи потреби в активному відпочинку, отриманні задоволення, оздоровленні,

відновленні фізичних та духовних сил у вільний або спеціально визначений час, що стимулює рухову та соціальну активність і створює оптимальні умови для творчого самовираження особистості» [30].

Цікавим є думка В.І Новікової щодо змісту поняття «рекреаційно-оздоровча діяльність». Вчена стверджує, що цей вид діяльності уявляє собою «процес використання засобів, форм і методів фізичної культури, спрямованих на задоволення потреби в активному відпочинку, покращанні самопочуття, отриманні позитивних емоцій, оздоровленні та самовираженні особистості у вільний від основних професійних, родинних і громадських обов'язків час» [34].

О.П. Богаченко, вважає, що основою рекреаційно-оздоровчої діяльності є «творча поведінка (взаємодія з навколишнім середовищем) людей (в тому числі муніципальних службовців) у вільному для вибору роду занять і ступеня активності просторово-часовому середовищі, детермінований внутрішньо (потребами, мотивами, установками, вибором форм і способів поведінки) і зовні (факторами, що породжує поведінка)» [9].

Цікавим є трактування рекреаційно-оздоровчої діяльності як суми видів дозвіллевих занять. Серед них найбільш популярні і важливі: «гра, спілкування, спорт, туризм, видовища та інші групові та масові форми відпочинку і розваг» [10]. А отже рекреаційно-оздоровча діяльність і спектр її послуг повинен бути «орієнтований на оздоровлення способу життя людей і організацію ігрової, розважальної та фізкультурно-оздоровчої діяльності» [18; 49].

Туристи, які віддають перевагу під час подорожей санаторно-курортному туризму мають різну мету залежно від лікувального фактору). Мова йде про «загальнооздоровчу мету (клімат, відпочинок, корисні для здоров'я дії повітря, сонця, води (морської та річкової) фізичних дій; безпосереднє лікування; лікування за призначенням лікаря - як основна мета туризму (відвідання курорту, водо-, грязелікарні, спеціалізованого санаторію, клініки тощо)» [36].

Таким чином, можна зробити узагальнення, про те, що рекреаційно-оздоровчий туризм є основою індустрії санаторно-курортного туризму. В процесі реалізації своїх послуг важливо дотримуватися основних правил взаємодії міжнародних загальнооздоровчих курортів та наявного вітчизняного комплексу санаторно-курортних закладів.

2. Стан ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні

Протягом останніх років в Україні спостерігається зростання попиту на оздоровчий туризм та лікувально-оздоровчі послуги. Вчені визначають поняття «послуга» як вид економічної діяльності, як користь, запропонована клієнту організацією сфери послуг [55]. На думку Ф. Котлера: «під послугою необхідно розуміти будь-який захід або вигоду, що одна сторона може запропонувати іншій і які в основному невідчутні і не призводять до оволодіння будь-чим. Виробництво послуг може бути, а може і не бути пов'язане з товаром у його матеріальному вигляді» [38].

Перш за все, це пов'язано з тим, що люди все частіше переймаються питаннями власного здоров'я, а також мають бажання хоч на деякий час змінити «екологічно забруднене місто» на заклад, який знаходиться в екологічно чистій зоні. Завдяки нижчій ціновій політиці на послуги, санаторії є більш конкурентоспроможними, порівняно з готелями або SPA комплексами.

Провідною передумовою для організації курортної діяльності є наявність унікальних (специфічних) курортних ресурсів. Унікальне поєднання природних ресурсів, які мають визначальне значення для ідентифікації курорту як території зі специфічними лікувальними умовами, визначається через поняття рекреації. «Цікавими і перспективними видами є оздоровча і спортивна рекреація, яка набирає значної популярності і є найбільш різноманітною» [35].

Цікавим є світовий досвід розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Зокрема, на Близькому Сході лідером оздоровчого туризму є Ізраїль із сучасним рекреаційним потенціалом та розвиненою інфраструктурою оздоровлення, зокрема, на берегах унікального Мертвого моря і середземноморському узбережжі [37].

Південно-Східна Азія пропонує оздоровлення за допомогою традиційної східної медицини. Йдеться про методи давньоіндійської аюрведи, тайський масаж, всесвітньо відомі китайську та тибетську медицини. Якщо кожний закордонний медичний турист в середньому залишає в українській клініці \$2-2,5 тис. і провідні медичні заклади заробляють на лікувальному сегменті близько \$100-125 млн. на рік, то сегмент оздоровчого туризму лише за мінімальними оцінками в півтора рази більший.

Лікувально-оздоровчий туризм у Китаї називають новим двигуном економічного зростання. У цій сфері туризму зайнято 28 млн. осіб, побічно сектор дає роботу ще 80 млн. людей. [59]. Інвестиції у туризм в Китаї досягли 1,5 трлн юанів, що на 16% більше, ніж за аналогічний період 2016 р. Здебільшого у туризм вкладаються приватні інвестори (60% від усіх вкладень). У країні працюють 144 інвестиційних фонди, які спеціалізуються саме на розвитку туристичної сфери.

На думку глави CNTA Китай буде й надалі розвивати свої національні туристичні бренди, робити ставку на національні морські та оздоровчі курорти, на створення нових luxury-готелів, орієнтованих на вимогливих мандрівників. До 2020 р. загальний обсяг туристичного ринку КНР досягне 6,7 млрд. осіб, при цьому загальний обсяг інвестицій у сектор складе 2 трлн. юанів, а загальний дохід від туризму становитиме 7 трлн. юанів [61].

Лікувально-оздоровчий туризм в Китаї стає дедалі популярнішим серед іноземних туристів, бо відкриває абсолютно новий підхід до здоров'я. Оздоровчі санаторії, шпиталі, медичні центри, здравниці Піднебесної використовують методи традиційної китайської медицини в поєднанні з методами сучасної європейської лікувальної науки.

Традиційна китайська медицина, фармакологія і філософія історично нерозривно пов'язані, вони є істинним надбанням Китаю. У найдавніших працях: «Трактат про лікарські засоби імператора Шептуна», трактаті «Важкі питання», «Трактат Жовтого Імператора про внутрішнє» і багатьох інших – передані медичні знання, переплетені з китайським світоглядом.

Окрім точної діагностики і високої ефективності лікування, туристів в Китаї приваблює і його вартість, тому що ціни цілком доступні. Серед поціновувачів оздоровчого туризму добре відомі санаторії та медичні центри Пекіна, Даляня, Урумчі і острова Хайнань. У клініках використовується сучасне обладнання та висококваліфікований персонал. Великі оздоровчі центри мають, як правило, професійних перекладачів.

Експерти Euromonitor International прогнозують, що регіон Далекого Сходу чекає туристичний бум в наступному десятилітті. І найбільше виграє саме Китай. Аналітик Euromonitor International Вутер Гірте вважає, що туризм – важливий стовп китайської економіки. В країні багато інвестицій йдуть саме на поліпшення інфраструктури і стандартів, а також на дружні до туристів політичні підходи та ініціативи. Сьогодні Китай пропонує туристам не лише свої відмінності, а й загальнолюдські цінності, сучасність, розвиток і інновації.

Ми вважали за доцільне порівняти показники лікувально-оздоровчої діяльності в Чехії, Польщі, Угорщині та Україні (табл. 2.1). За показником кількості лікувально-оздоровчих закладів, лікувально-оздоровчих підприємств Україна має переваги перед іншими країнами. Вона має менші показники щодо кількості туристів, які відпочивають з лікувально-оздоровчою метою, в той же час доходи від лікувально-оздоровчої діяльності в Україні (9 507 504 у.о.) перевищують показники Угорщини (1 614 440 у.о.) та Чехії (зокрема у Чехії ця сума складає 3 526 463 у.о.), але значно нижчі ніж у Польщі (28 127 989 у.о.).

Таблиця 2.1 - Показники лікувально-оздоровчої діяльності країн Європи та України

Показник	Чехія	Польща	Угорщина	Україна
Кількість лікувально-оздоровчих курортів (од.)	33	43	22	58
Кількість лікувально-оздоровчих підприємств (од.)	250	88	35	404
Кількість туристів, відпочиваючих з лікувально-оздоровчою метою (осіб)	732 276	731 453	663 000	651 943
Доходи від лікувально-оздоровчої діяльності (у.о.)	3 526 463	28 127 989	1 614 440	9 507 504

Джерело: розроблено на основі джерел [14; 27; 28]

Здійснивши аналіз сучасного стану санаторно-курортної галузі України, ми дійшли висновку, що вона може стати перспективною і пріоритетною сферою розвитку туризму. Оздоровчо-лікувальний туризм як сфера діяльності в змозі може створити нові робочі місця, активно розвиватися на теренах рекреаційних комплексів України.

Центрами лікувально-оздоровчого туризму є санаторно-курортні заклади різного медичного профілю, де забезпечується високий рівень обслуговування і задіяний медичний персонал. Наприклад, практично всі санаторії Закарпаття, мають у своєму арсеналі широкий комплекс оздоровчих процедур. В більшості випадків вони базуються на прийомі мінеральної води, використанні термальних вод та місцевих лікарських трав.

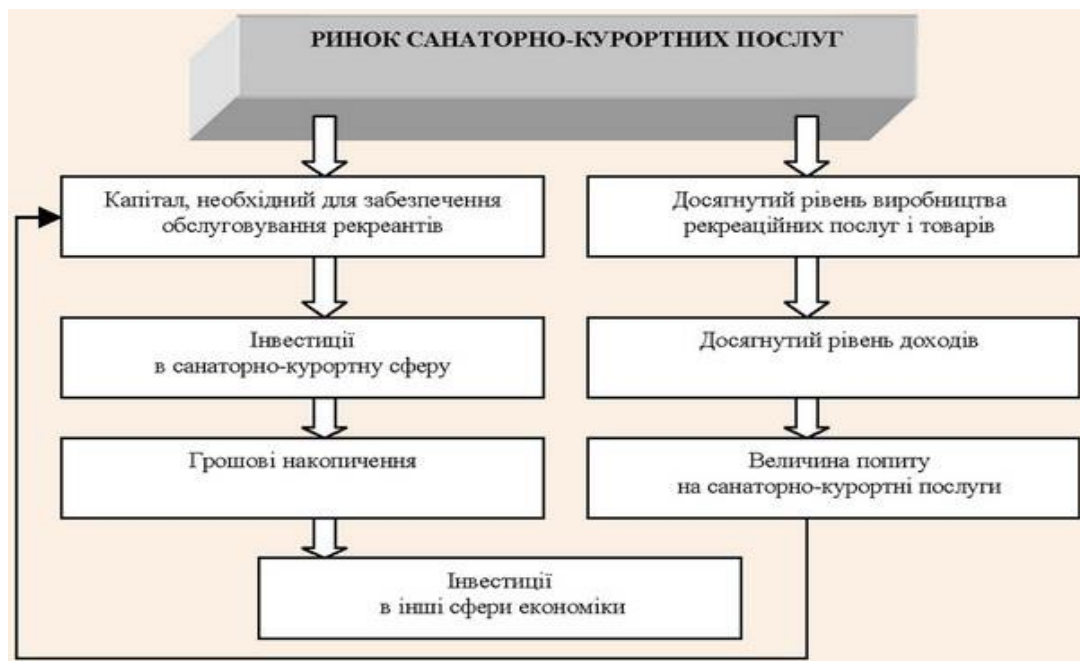
На даний час центрами санаторно-курортного та оздоровчого туризму в Україні є гірські й передгірні райони Закарпатської, Івано-Франківської та Львівської областей, а також Чорноморське узбережжя Миколаївської, Херсонської та Одеської областей, які мають певну інфраструктуру для розміщення туристів, які приїжджають для лікування та оздоровлення [11]. Проте вітчизняний ринок лікувально-оздоровчого туризму поки що перебуває у стадії формування, тому актуальним є виявлення особливостей функціонування санаторно-курортної бази в умовах сьогодення, а також пропонування заходів, спрямованих на вдосконалення організації надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг.

З проаналізованих наукових положень можна виділити основні сутнісні характеристики курорту:

- територія курорту має особливий статус,
- територія курорту має природні лікувальні ресурси,
- природні лікувальні ресурси на території курорту використовуються у лікувально-профілактичних цілях,

- на території курорту створена та функціонує певна інфраструктура, яка полегшує (уможливлює) використання природних лікувальних ресурсів [40].

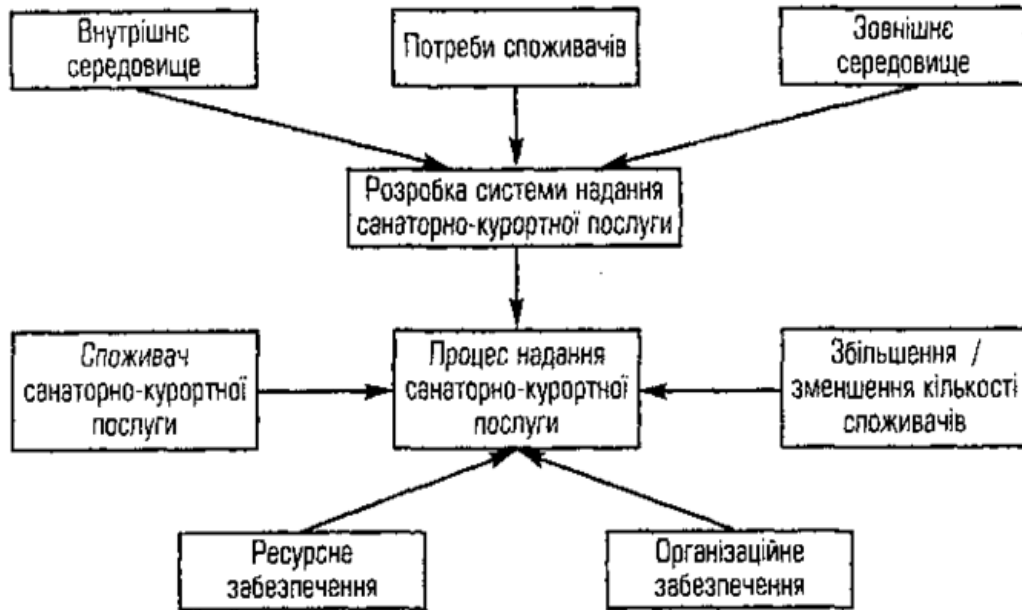
Санаторно-курортне лікування, як послуга, має чітко виражену реабілітаційну спрямованість. Реабілітація при цьому розглядається як комплекс взаємозалежних медичних, соціальних, психологічно-виховних, просвітницьких та інших заходів, що мають за мету відновлення соціальної (трудової, професійної, сімейно-побутової) дієздатності людини на основі максимально можливого відновлення функцій її організму, порушених хворобою. Саме відновлювальне лікування становить медичний аспект реабілітації.

Джерело: розроблено на основі джерел [13-14]

Рисунок 2.1 – Ринок санаторно-курортних послуг

Курортна послуга – це специфічна послуга, що виробляється та надається суб'єктами курортної діяльності та передбачає здійснення впливу на пацієнта (споживача) певної сукупності лікувальних природних факторів з лікувальною або оздоровчою метою відповідно до медичних показань. Курортні послуги надаються у сфері особистого споживання і належать до категорії соціально-культурних та оздоровчих послуг. Змістовний (соціокультурний) зміст курортних послуг полягає у збереженні та примноженні фізичного здоров'я людини (споживача), покращенні її психоемоційного стану, утвердженні здорового способу життя.

Джерело: розроблено на основі джерел [10; 17; 19]

Рисунок 2.2 - Система надання санаторно-курортної послуги

Статистика демонструє, що останні чотири роки спостерігається зменшення кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Ця тенденція зумовлена насамперед окупацією АР Крим і відкритим воєнним конфліктом на території Луганської та Донецької областей. Стосовно кількості функціонуючих санаторно-курортних та оздоровчих закладів Луганської та Донецької областей, то, як і у всій Україні, тут спостерігається негативна динаміка. Незважаючи на цей факт, в українському Донбасі залишаються всі можливості, у тому числі наявні природні ресурси, необхідні для подальшого розвитку лікувально-оздоровчої сфери.

В Україні найбільш затребувані серед іноземних пацієнтів санаторії в Моршині, Трускавці, Одесі, Миргороді, а також SPA і Wellness-центри. Загальний дохід від оздоровчого та лікувального туризму сягає \$300 млн. і наші фахівці впевнені: це далеко не межа. Сьогодні в Україні існує велика кількість місць, які надають позитивний вплив на здоров'я людини. Лікування проводиться за допомогою грязьових ванн, унікальних джерел з цілющою водою та безліччю необхідних для людського здоров'я мікроелементів, а також спеціальних СПА процедур.

За характером провідних лікувальних факторів курорти поділяють на: 1) бальнеологічні, де провідним лікувальним фактором є використання природних мінеральних вод; 2) грязьові (застосування в якості основного лікувального засобу лікувальних грязей); 3) кліматичні, де основним лікувально-профілактичним засобом є клімат.

Зрозуміло, що реалізація закону України «Про курорти» [19] та забезпечення громадян України кваліфікованою медичною допомогою й реабілітацією залежить від стану санаторно-курортної галузі.

При цьому пріоритетним повинно стати реалізація основних завдань санаторно-курортного лікування, яке здійснюється з різною метою (профілактичною, лікувальною або реабілітаційною). Важливо при цьому ефективно використання природних лікувальних факторів, які властиві тій чи іншій місцевості та санаторно-курортному закладу. Потрібно також акцентувати роль санаторно-курортного лікування задля профілактики різноманітних захворювань. Звідси ми вважали за необхідне виокремити пріоритетні завдання санаторно-курортного лікування, а саме: «ліквідація або зменшення проявів патологічного процесу; відновлення або покращення порушених функцій; підвищення загальної реактивності; тренування адаптаційних механізмів; попередження інвалідизації та сприяння соціальній реабілітації» [19].

У західній частині України особливою популярністю користуються такі комплекси як: «Поляна», «Сонячний», «Деренівська купіль», «Термал стар», «Сольва», «Карпати», тощо. На узбережжі Азовського моря також є добре відомі оздоровчі заклади, наприклад, клінічний санаторій «Бердянськ». Санаторій «Рай-Оленівка» знаходиться в курортному селищі Рай-Оленівка, в 12 км від Харкова, серед листяного та соснового лісу і пропонує кваліфіковане лікування й затишок. Український санаторій «Хорол», у центрі міста Миргорода, відомий як центр оздоровлення людей хворих на діабет.

А у оздоровчому комплексі «Едем» в Одеській області проводяться процедури із застосуванням хлоридно-гідрокарбонатної мінеральної води зі свердловини, яка знаходиться прямо на території комплексу. Під час відпочинку в Затоці всі бажаючі можуть пройти курс комплексної терапії та профілактики захворювань серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату та хронічних захворювань верхніх дихальних шляхів. Послуги українських здравниць користуються попитом, але іноземним туристам вони не так добре відомі, як того потребує розвиток оздоровчо-лікувального туризму.

На думку експертів, Україна завдяки унікальному природно-рекреаційному потенціалу та збільшенню зацікавлення цією сферою іноземних туристів володіє усіма передумовами для відновлення і розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Але головною перешкодою для цього є відсутність державної і регіональної стратегії розвитку санаторно-курортного господарства, яка б передбачала активний вплив на його інвестиційну привабливість.

Як показує світова практика, розвиток рекреаційної діяльності, а в ній – туристичної сфери, поряд з розвитком промисловості і сільського господарства є одним із пріоритетних напрямів відродження економіки, вигідним видом вкладення капіталу, що дає прямий і швидкий економічний ефект. Окупність витрат тут становить в середньому два – чотири роки, а витрати на створення одного робочого місця в 20 разів менші, ніж у промисловості.

Якщо піклуватися про розвиток і майбутнє оздоровчо-лікувального туризму, то ми маємо визнати, що в нашій країні потребує змін сама концепція формування оздоровчих турів. Вони мають передбачати не лише стаціонарні лікувально-профілактичні заходи, а й екскурсійні та спортивні маршрути, розважальні програми, комфортні і клієнт-орієнтовані умови. Іншими словами, необхідною є адаптація змісту оздоровчих послуг до потреб сучасного туристу, як це вдало реалізують у Піднебесній за допомогою державно-приватного партнерства.

В Україні реально величезний потенціал природних бальнеологічних, кліматичних курортів, але на сьогодні світова класифікація йде в інакший спосіб, це все в Україні треба трансформувати. Тому що радянський підхід вже не відповідає вимогам сучасності, зараз підходить зовсім інакші.

З метою осучаснення і подальшого розвитку оздоровчо-лікувального туризму, експерти пропонують працювати одночасно у трьох напрямках: інвестиції у інфраструктуру, дороги, які має збудувати держава; створення інвестиційно привабливих пакетів для інвесторів; системне масоване просування цих курортів. Адже саме у оздоровчо-лікувальному туризмі візитер залишає найбільше коштів [25].

Очевидно, що для підвищення якості надання оздоровчо-лікувальних рекреаційних послуг Україні необхідне залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій. І найважливішим державним регулятором повинен стати фінансово-економічний механізм, який передбачає ряд особливих привілеїв і пільг для залучення вітчизняних та іноземних капіталів (потенційних інвесторів) – суб'єктів туристичної діяльності.

І для України лікувально-оздоровчий туризм цілком може стати однією з точок росту економіки і додатковим джерелом припливу валюти. Якщо здається, що сьогодні обставини не сприяють, але думати про майбутнє, поставити мету, запросити досвідчених партнерів до співпраці і наполегливо працювати.

Лікувально-оздоровчий туризм – це самостійна або організована подорож до курортних місцевостей. Головна мета цих подорожей є оздоровлення, лікування чи реабілітації. Існують методики що застосовують при лікуванні чи оздоровленні. Традиційно групові та індивідуальні методики, що поділяються на основні: кліматотерапія (лікування за допомогою сприятливого клімату); бальнеотерапія (мінеральними водами); пелоїдотерапія (грязями) та додаткові: таласотерапія (морською водою); аеротерапія (гірським повітрям); спелеотерапія (мікрокліматом печер); фітотерапія (сукупність певного набору рослин) [27-28].

Основними лікувальними факторами в лікувально-курортній рекреації вчені вважають клімат, мінеральні джерела, лікувальні грязі тощо. У відповідності з ними лікувально-оздоровча рекреація поділяється на такі групи: «кліматолікування, бальнеолікування, грязелікування. В залежності від їх сполучення можуть бути виділені: бальнео-грязелікування, кліматогрязелікування, клімато-бальнео-грязелікування» [32].

Джерело: розроблено на основі джерел [45; 60]

Рисунок 2.3 – Типи курортів

Характерною рисою лікувально-оздоровчого туризму можна вважати взаємодію різних суб'єктів, одні з яких «виступають прямо чи опосередковано замовниками послуг на лікування, реабілітацію чи оздоровлення, інші виробляють та пропонують на ринок відповідного характеру послуги, а ще інші – забезпечують своїми товарами та послугами можливість реалізації та споживання лікувально-оздоровчих послуг» [51]. Мова йде про взаємодію на ринку послуг лікувально-оздоровчого туризму «ринку виробників та продавців товарів та послуг: безпосереднього виробництва лікувально-оздоровчих послуг, ринку туристичних послуг та ринку туристичної інфраструктури» [51].

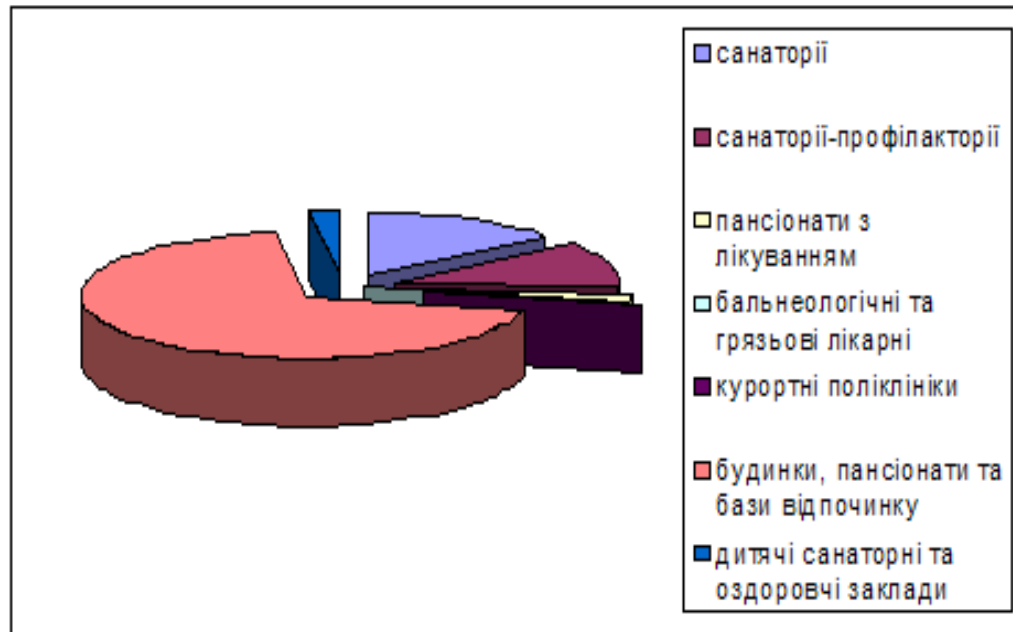

Рисунок 2.4 – Показники кількості закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні

Що стосується СПА-туризму, це комплексна система оздоровлення і релаксації, надає можливість швидкого та ефективного відновлення психофізичного стану, зняття стресу, покращення показників роботи серцево-судинної і нервової системи, стимулювання процесів виведення з організму токсинів. СПА-процедура це не тільки мінеральні води, лікувальні грязі, морські купання, солі і водорості, покладені в основу косметичних ритуалів. Це ще й унікальні кліматичні умови, лазні, сауни, масаж і лікувальна гімнастика. Швидкий розвиток, який демонструє SPA-індустрія останнім часом привів до появи декількох напрямків: SPA-дестинації, SPA курорти, медичний Wellness&SPA, косметичний SPA, весільний SPA, холістичний SPA, денний SPA, круїзний SPA, мобільний SPA [39].

За останні десятиліття лікувально-оздоровчі послуги зазнають суттєвих змін. Традиційні курорти перетворюються на функціональні оздоровчі центри, які об'єднують у собі лікувальний та СПА-туризм. Такі санаторні комплекси мають попит, та розраховані на широке коло споживачів. У світі зростає кількість людей, які потребують відновлювальних антистресових програм і бажають підтримувати гарну фізичну форму. Переважно це люди середнього віку, які небайдужі до активного фізичного відпочинку. В умовах санаторно-курортних комплексів для даної групи рекреантів можливе проведення широкого спектру різноманітних рекреаційних програм та послуг.

Медичні spa- та wellness-центри пропонують клієнтам оздоровчу і омолоджувальну програми, фітнес-центри, басейни, комфортне проживання та здорове харчування, унікальне поєднання трав'яних настоїв, фітованни, йогу й медитацію, а також екскурсії, розваги, спортивний відпочинок,

фестивалі, гастрономію та енотерапію, таласотерапію та медотерапію, і це ще не повний перелік послуг для тих, хто хоче бути туристом, користуючись послугами «медичного туризму».

Рисунок 2.5 – Медичні spa- та wellness-центри

Wellness – це процес гармонійного розвитку людини, в якому враховуються всі сфери її життя. Існує вісім визначень «wellness»: інтелектуальний, духовний, суспільний, середовищний, культурний, професійний, емоційний, фізичний. Важливим є те, що сферою діяльності «wellness» є продукти та послуги, які реалізують потреби людей у всіх цих вимірах [2].

Діяльність SPA-центрів ґрунтується на використанні виключно ефективних природно-оздоровчих компонентів, які транспортуються з всесвітньо відомих рекреаційних місцевостей світу. Транспортування здійснюється з дотриманням технології збереження цілющих властивостей цих природних компонентів. Так, зокрема, здійснюється перевезення й зберігання грязей Мертвого моря з дотриманням необхідних біохімічних показників. Поряд з використанням природних компонентів SPA-центри взяли «на озброєння» найновіші досягнення й технології апаратної медицини, що значно підвищують ефективність комплексних SPA-процедур.

Відомо, що мінеральні води вважаються ефективним лікувальним фактором. Вони застосовуються в лікувально-оздоровчому туризмі в багатьох санаторно-курортних закладах у вигляді ванн, душів, для пиття, інгаляцій, зрошування, промивання тощо. Мова йде про такі центри мінеральних вод як: «Поляна, Сонячне Закарпаття, Немирів, Біла Церква, Миронівка, Хмільник, Моршин, Трускавець, Верховина, Карпати, Квітка Полонини, Миргород, Шкло, Синяк, Любінь Великий, Гірська Тиса, Шаян, Свалява, Усть-Чорна, Солоний Лиман, Горинь, Черче, Березівські мінеральні води, РайОленівка, Старобільськ» [56].

Ще один лікувальний фактор – грязь, застосовується у вигляді ванн, аплікацій, тампонів, компресів тощо. Існують регіони багаті на цей фактор: «Бердянськ, Гопри, Євпаторія, Маріуполь, Куяльницький, Слов'янськ» [56]. Зауважимо, що на грязевих курортах використовується «мулова грязь солоних озер і лиманів, сапропелева (мулова грязь прісних озер), торфова (прісна і

мінералізована), а також гідротермальна і сопкова (вулканічного походження)» [50].

До лікувальних факторів відносяться і сонячні ванни, а також купання. Саме цей вид лікувальних факторів включає в себе цілий комплекс фізіотерапевтичних процедур, до яких також можна віднести лікувальне харчування, лікувальну фізичну культуру тощо. Мова йде про комплекси «Ірпінь, Буча, Ворзель, Конча-Заспа, Пуша-Водиця, Соснівка, Одеський курортний район, Південний берег Криму, Закарпатська група курортів, Яремча, Бердянськ, Кирилівка» [60].

Як ми вже зазначали, лікувально-оздоровчий туризм має дві складові. Це – «лікувальний, метою якого є власне лікування, терапія, реабілітація після захворювань, і профілактичний (веллнес- туризм), спрямований на підтримку організму в здоровому стані і збереження балансу між фізичним і психологічним здоров'ям людини» [46]. Аналіз роботи закладів лікувально-оздоровчого напрямку дозволяє зробити висновок, що більшість з них мають достатні умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Причому, мова йде не лише про внутрішній, але і зовнішній лікувально-оздоровчий туризм. Адже, створені комфортні умови стосуються не лише проживання і харчування. Важливим є створення «сучасної діагностичної бази, використання Wellness програм та SPA-процедур, умов для відпочинку, великої екскурсійної програми тощо» [41].

В той же час, стан справ санаторно-курортних закладів потребує оновлення, розширення спектру якісних послуг, а також максимально ефективного використання природних лікувальних ресурсів України.

Конструктивним є пропозиція «створення з боку держави органу, який би контролював ринок лікувально-оздоровчих послуг та сприяв популяризації та просуванню турпродукту на світовий ринок» [36].

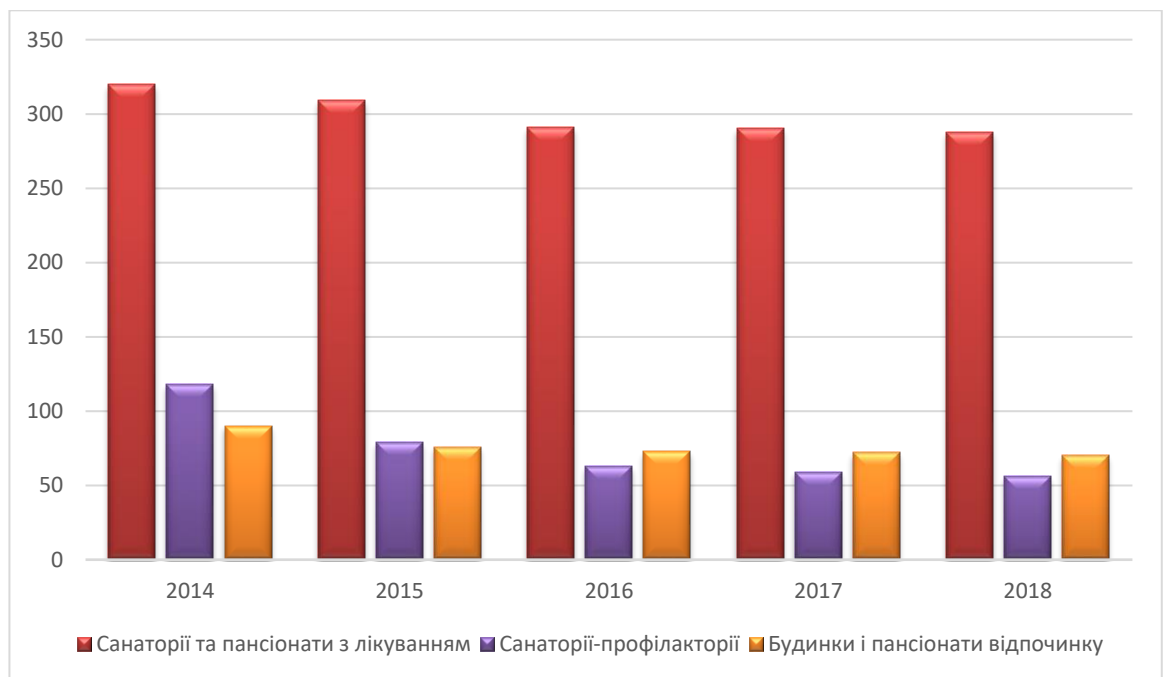
Отже, основними SPA-процедурами поліфункціонального SPA-курорту є:

- душ Шарко – струменевий душ;
- перлові аромованни (масаж здійснюється пухирцями повітря, що пропускається через воду, в яку додають водорості чи ефірні олії);
- камерні ванни (місцеві ванни для рук і ніг з метою поліпшення кровообігу і знеболювання);
- гідромасаж – підводний масаж різноспрямованими струменями повітря і води (у багатьох центрах у воду додають ефірні олії);
- водоростелікування – аплікації з подрібнених підігрітих водоростей;
- грязелікування – аплікації лікувальних грязей;
- масажі – спеціалізовані (місцеві, загальні) та східні з ароматичними й лікувальними оліями;
- лімфодренаж – ручний масаж, що поліпшує лімфообіг;
- ендермологія – механічний масаж із застосуванням вакууму;
- пресотерапія – поліпшення відтоку крові і лімфи під дією підвищення тиску в спеціальному «чоботі»;

- світлотерапія – слабе ультрафіолетове опромінення;
- кріотерапія – аплікації холодного гелю для поліпшення кровообігу;
- стоунтерапія – масаж тіла за допомогою гарячих каменів базальтової породи і холодних з білого мармуру;

- кардіотренінг – дозовані тренування в залі тренажерів під керівництвом інструктора [7]. Кожен SPA-курорт намагається розробляти ексклюзивний продукт та послугу – власну «родзинку» – й цим вигідно вирізнятися серед інших.

До основних курортів, які функціонують на території України відносяться бальнеологічні та кліматичні курорти. Сьогодні Україна представлена вже відомими у світі курортами у Трускавці, Моршині, Миргороді, Хмельнику та інших регіонах. Саме ці курортні території мають значний ресурс для лікування та оздоровлення, в першу чергу завдяки природним лікувальним ресурсам. Важливо також ті умови, які існують в цих санаторіях для проживання та харчування.

Джерело: складено автором на основі [28]

Рисунок 2.6 - Динаміка розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів (2014-2018 рр.)

На жаль, можна констатувати, що відбувається скорочення санаторіїв та пансіонатів з лікуванням. Зокрема, якщо у 2014 році санаторіїв та пансіонатів з лікування було 320 шт., то у 2018 – 288 шт.

Спостерігається також «значне скорочення кількості санаторіїв-профілакторіїв з 118 у 2014 р. до 56 у 2018 р., значне скорочення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку з 13 997 у 2014 р. до 9428 у 2018 р.» [57].

Аналізуючи причини такого спаду ми дійшли висновку, що скорочення кількості санаторно-курортних та оздоровчих можна пояснити, в першу чергу, соціальними й економічними проблемами, які існують в державі. Можна говорити про медичну реформу в Україні, яка має багато невирішених питань. Змінюється також орієнтація санаторно-курортних закладів на масове оздоровлення населення.

Позитивну роль у розвитку санаторно-курортного оздоровлення має орієнтація закладів на залучення іноземних громадян для лікування та реабілітації в Україні. На нашу думку, це сприятиме «відновленню медичної галузі та розвитку окремих рекреаційних регіонів у нашій країні, створить нові робочі місця, призупинить міграційні процеси, коли найбільш кваліфіковані медичні працівники виїжджають за кордон» [44].

Джерело: розроблено на основі джерел [27-28]

Рисунок 2.7 – Показники кількості закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні (2018-2020 рр.).

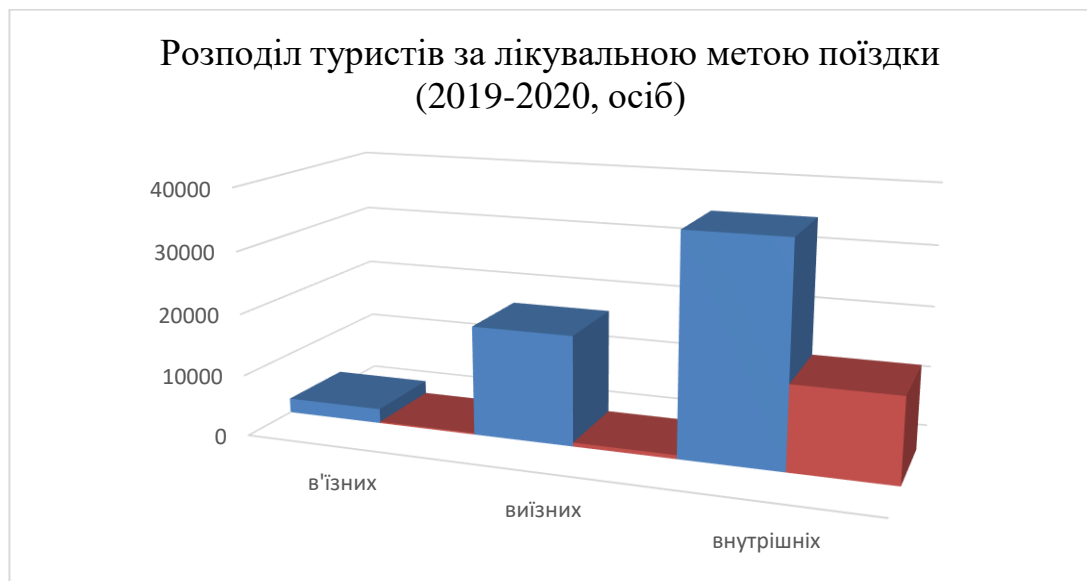
Станом на 2020 р. в Україні функціонувало 10 458 лікувально-оздоровчих закладів, з них: 284 – санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, 55 – санаторіїв-профілакторіїв, 67 – будинків і пансіонатів відпочинку, 1 235 од. – баз та інших закладів відпочинку; 8 808 од. – дитячих закладів оздоровлення та відпочинку [26]. Зауважимо, в 2020 р. у приватній власності знаходилось близько 70 % об'єктів санаторно-курортного комплексу України, у державній та комунальній –30 %.

Розвиток лікувально-оздоровчого туризму стає пріоритетним для багатьох регіонів України. Громади усвідомлюють, що практичне використання природних ресурсів у регіоні дозволить збільшити не лише

доходи у місцеві бюджети, але й сприятиме підвищенню життя населення й дозволить вирішити проблеми зайнятості населення того чи іншого регіону.

В свою чергу, це сприятиме конкуренції між регіонами за більш ефективний туристичний продукт, сприятиме наданню йому унікальних рис, зробить їх більш оригінальними.

Як показує практика, саме регіональний рівень найбільш активно сприятиме розвитку лікувально-оздоровчому туризму. Важливо при цьому врахування унікальних територіально-регіональних ознак природних ресурсів, туристичних дестинацій, які розміщені на території того чи іншого регіону.

Джерело: складено автором на основі [58]

Рисунок 2.8 – Розподіл туристів за лікувальною метою (для віїзних іноземних та внутрішніх туристів) у 2019 та 2020 роках

Як бачимо з рис. 2.8 саме внутрішні туристи більш активно подорожують за лікувальною метою, адже саме «під час здійснення такої подорожі туристом у його вільний від роботи час та отримання комплексу послуг фізичного, духовного та соціального оздоровлення, що надаються у місцевості, що не пов'язана з місцем постійного проживання та має необхідний для цього комплекс туристичних ресурсів» [53].

Зауважимо, що органічною складовою лікувально-оздоровчого туризму повинно бути фізичне, соціальне й духовне оздоровлення, яке пов'язане з м'язовою активністю та позитивними емоційними переживаннями під час подорожі; відчуттям цілісності світу. На думку вчених, «саме така активність сприятиме профілактиці захворювань, підвищенню імунітету й загального тону організму; розширенню кругозору й діапазону соціокультурних знань; забезпечення відчуття цілісності свого внутрішнього світу, повноти власного буття» [16].

Потрібно враховувати саме пріоритет здорового способу життя при характеристиці послуг лікувально-оздоровчого туризму.

При наявності унікальних природних ресурсів потрібно констатувати негативний момент, який полягає в тому, що «санаторно-курортні комплекси є застарілими, адже були побудовані ще за часів СРСР» [16]. Саме тому, туристи мають певні характеристики, а саме: «невибагливість до умов проживання і комфорту; середній дохід; потреба в оздоровленні; жителі міст, які хочуть змінити обстановку; любителі тривалого відпочинку (лікування в санаторії рекомендується проводити не менше 10 днів); хочуть відпочити на морі (якщо курорт знаходиться на узбережжі)» [44].

Мова йде, в першу чергу, про людей старше 50 років і сім'ї з маленькою дитиною, які й є основними споживачами послуг лікувально-оздоровчого туризму в таких санаторіях. Це люди похилого віку, «які не мають високого доходу для відпочинку в дорогих готелях або SPA комплексах. Для них недорогий тривалий відпочинок в санаторії є найкращим проведенням часу в літній сезон. До того ж, ця категорія населення найчастіше вже має проблеми зі здоров'ям» [53].

Джерело: складено на основі джерел [59; 61]

Рисунок 2.9 – Розподіл виїзних туристів з лікувальною метою по регіонам (2020, осіб)

Як вже зазначалося, більшість санаторіїв, були побудовані ще за радянських часів і за останні кілька десятиліть кошти для їх капітального ремонту практично не виділялися.

Сьогодні будівлі цих санаторіїв потребують ремонту і модернізації. Також такі санаторії використовують застаріле обладнання для лікувальних процедур, що робить саме лікування менш якісним і ефективним.

Санаторії, яким і раніше виділялося недостатньо коштів, зіткнулися зі зниженням фінансування. Як результат, «такі санаторії не можуть витримати конкуренцію з боку сучасних SPA готелів і популярніших здравниць, тому змушені припинити свою діяльність» [47; 57; 64].

Важливим є те, що лікування в санаторно-курортних закладах впливає на тривалість непрацездатності людини, скорочуючи її на 25-30%. Як видно з результатів досліджень вчених, таке оздоровлення повертає до колишньої роботи до 80% пацієнтів, які перенесли інфаркт міокарда. Зокрема, в 2 та 6 разів знижується кількість випадків загострень захворювань різного типу у людей, які проходили курс лікування в таких закладах.

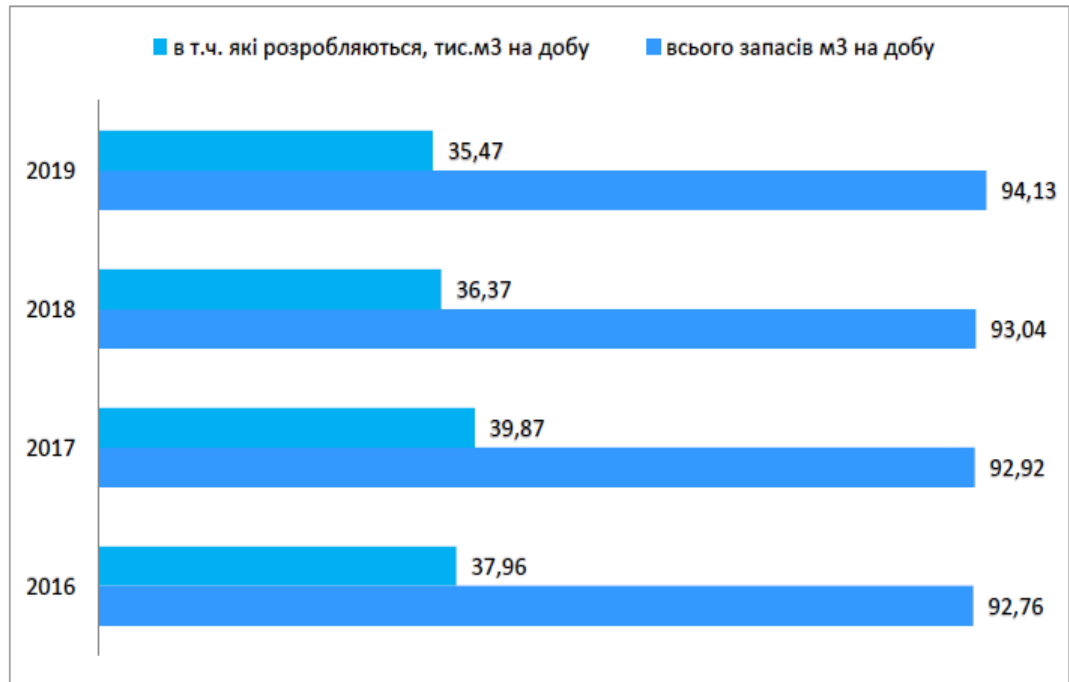
Наприклад, якщо регулярно проходити профілактичні заходи, лікування збільшується тривалість життя людини. Як наголошують дослідники, мова може йти про фактор для збереження здоров'я нації.

Потрібно зауважити, що мережа спеціалізованих санаторіїв, профілакторіїв, курортів є надзвичайно цінним національним надбанням і має бути збережена та доведена до рівня міжнародних стандартів.

Головна перевага санаторно-курортного лікування полягає «у використанні природних рекреаційних ресурсів і цінній доступності, в порівнянні зі SPA – готелями, а до основних рекреаційних ресурсів, які використовують в санаторно-курортному лікуванні, відносять мінеральні води і лікувальні грязі» [17].

Отже, лікувально-оздоровчий туризм активно використовує природні ресурси: мінеральні води, лікувальні грязі тощо. Вони у поєднанні один з одним здійснюють позитивний вплив на лікування різноманітних захворювань.

Виходячи з даних «Державного інформаційного геологічного фонду України», запаси мінеральної води в Україні, «станом на 1 січня 2019 року становили 94,1 тис. м3 в 335 джерелах. Розробляється з них тільки 167 джерел. Також, спостерігається тенденція зростання запасів мінеральної води – в порівнянні з 2016 роком вони зросли на 1,5%» [35].

Джерело: складено автором на основі [35]

Рисунок 2.10 - Запаси мінеральної води в Україні, станом на 1 січня 2019 року

З рисунку 2.10 можна побачити, що запаси мінеральної води в Україні збільшуються, а отже накопичуються резерви для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Один з ефективних методів, які можна віднести до фізіотерапевтичних, є грязелікування. Цей метод активно використовується для лікування пацієнтів та відновлення їх сил після тяжких захворювань. Зокрема, грязелікування є ефективним після простудних захворювань, а також «захворювань дихальної, нервової і серцево-судинної системи, лікуванні опорно-рухового апарату. Також лікувальна грязь широко використовується в косметології і SPA-індустрії» [36].

«Станом на 1 січня 2019 року в Україні було 16 джерел лікувальних грязей, з них розробляється тільки 7. Обсяг видобутку лікувальних грязей в 2018 році склав 3,7 тис. тон» [41].

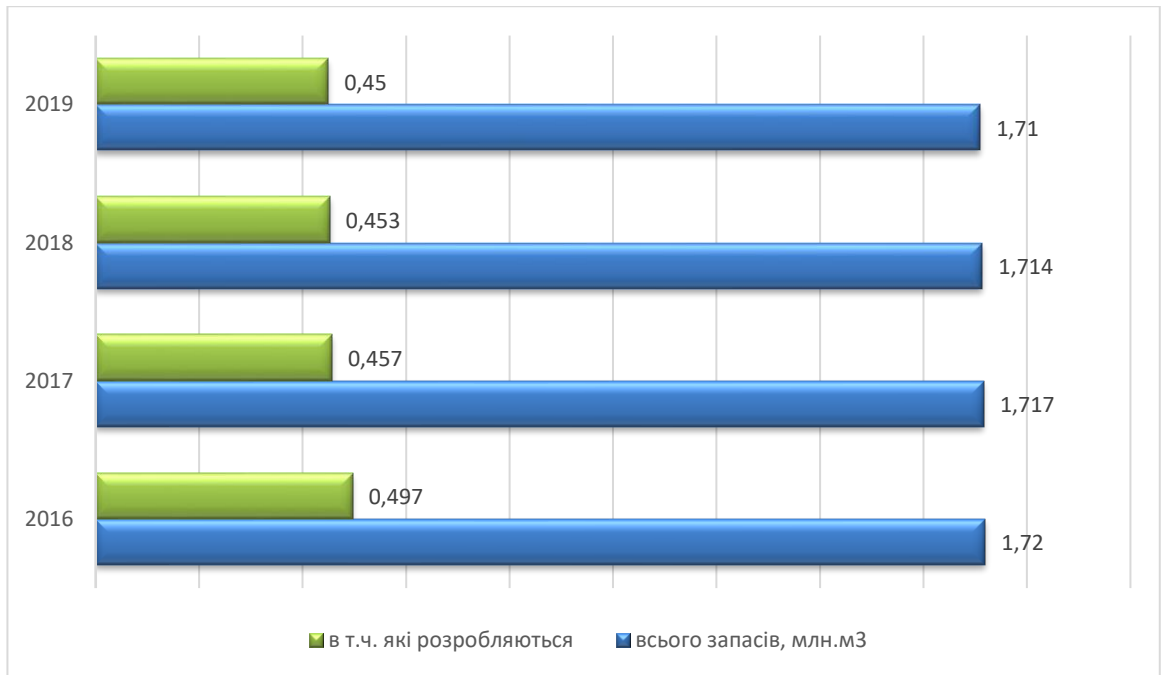

Рисунок 2.11 - Стан запасів лікувальних грязей в Україні, станом на 1 січня 2019 року

Аналітиками Pro-Consulting було проведено дослідження маркетингової ситуації на ринку лікувально - оздоровчих санаторіїв України. В ході дослідження було проаналізовано основні тенденції розвитку ринку з виділенням основних факторів і проблем. Значну частину роботи зайняв аналіз основних операторів, який передбачав виділення інформації про ціни, послуги, переваги та недоліки. Ґрунтуючись на даних інтернет - запитів також були визначені санаторії, які користуються найбільшим інтересом серед українського населення, а також виділені регіони, з найбільшою кількістю таких запитів [62].

Основними місцями санаторного відпочинку протягом тривалого часу були Карпати і Трускавець, відомі завдяки гірському клімату і мінеральним водам, а також Крим, з особливим субтропічним морським кліматом. У 2017 році в Україні працювало 284 санаторії, що на 2,4% менше, порівняно з 2016 р. і на 40,5% менше, ніж в 2013 році. Після анексії Криму в 2014 році, кількість санаторіїв знизилася до 320. Основними причинами скорочення кількості санаторіїв після 2014 року стали фінансово-економічна криза і стан санаторіїв. На жаль втрата Криму також призвела до скорочення можливостей санаторного відпочинку, а отже споживачі санаторно-курортних послуг почали активно шукати альтернативні варіанти відпочинку й оздоровлення.

Серед чинників, які мають вплив на ринок лікувально-оздоровчих санаторіїв виділяють: - рівень доходів населення; - стан регіональної туристичної інфраструктури; - маркетингова діяльність (реклама, інтернет); - сезонність; - кількість санаторіїв в регіоні; - політична ситуація.

Санаторії для багатьох залишаються місцем, де можна поєднати відпочинок з профілактичним лікуванням. В ідеалі він повинен мати широкий

перелік процедур, сучасне обладнання, конференц-зал, внутрішній басейн, ряд додаткових послуг для активного відпочинку й надавати широких спектр лікувально-оздоровчих послуг.

3. Шляхи активізації розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні

Наше дослідження ринку лікувально-оздоровчих послуг показало, що Україна має величезні запаси бальнеологічних ресурсів, які мають стати основою для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Незважаючи на спрямованість туристичних потоків з лікувальною метою до різних країн світу (Ізраїлю, Туреччини, США та ін.) «Україна сама стає вкрай перспективним ринком для в'їзного лікувально-оздоровчого туризму» [61].

Сьогодні Україна набула позитивну репутацію постачальника лікувально-оздоровчих послуг з хорошим співвідношенням ціна-якість. Як показало наше дослідження, завдяки рекреаційним ресурсам України з унікальними природними можливостями, а також медичними установами з висококласними фахівцями для інвестування створені унікальні умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Українські здравниці мають «багаторічний досвід ефективного лікування і реабілітації пацієнтів із захворюваннями:

- 1) опорно-рухового апарату;
- 2) гінекологічними;
- 3) органів травлення;
- 4) пульмонологічними діагнозами і т.д.» [44].

Нами були виокремлені чинники розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг, до яких ми віднесли наступні.

«Існує державна стратегія розвитку туризму і оздоровлення, відповідно до якої частка санаторіїв в Україні є державною власністю. Спостерігається збільшення інвестицій в галузь лікувально-оздоровчого туризму.

Важливим є стабільність національної валюти, адже українські курорти повинні стати конкурентними закордонним курортам. Мова йде також про можливість українців відпочивати на зовнішніх курортах світу.

Одним з чинників виступає популяризація внутрішнього відпочинку, який повинен відрізнятися в ціні, доступі до ресурсів.

Важливим є відношення українців до відпочинку, який повинен стати однією з першочергових завдань і витрат українців» [44].

Лікувально-оздоровчий туризм «посідає особливе місце в системі загальносвітових курортно-туристичних відносин. Займаючи частку лише близько 1 % людино-днів перебування, в світовому туристичному обороті, водночас в структурі доходів це вже 5-7 %, що є досить вагомим показником» [62].

Активізація ринку лікувально-оздоровчих послуг залежить від реалізації основних факторів, які й зумовлюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму в цілому. Мова йде про створення загальносвітового інформаційного простору (Інтернет) і принципово нових засобів зв'язку; розповсюдження

швидкісних видів транспорту; виникнення міжнародного ринку туристичних послуг; розповсюдження англійської мови як мови міжнародного спілкування; підвищення життєвого рівня в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, і, навпаки, недостатня матеріальна база українських лікувально-оздоровчих закладів.

Потрібні сучасні трансформації курортних центрів, які зумовлені, насамперед, зміною характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. У моду входить здоровий спосіб життя, і в усьому світі зростає кількість людей, які хочуть підтримувати гарну фізичну форму і мають потребу у відновних програмах. Здебільшого це люди середнього віку, які надають перевагу активному відпочинку і часто обмежені в часі.

Можна також виділити наступні проблеми, що перешкоджають розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг:

- відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі;
- податкове законодавство, що не сприяє вкладенню інвестицій в рекреаційну інфраструктуру та санаторно-курортний комплекс;
- багатопрофільне підпорядкування рекреаційного та санаторно-курортних комплексів;
- недоліки в системі регіонального управління;
- проблема тіньової економіки;
- необхідність передачі частини повноважень органам місцевого самоврядування [32].

Об'єктами державного управління у сфері лікувально-оздоровчого туризму є перш за все є національні природні лікувальні рекреаційні ресурси України, до яких у відповідності до закону України «Про туризм» відносяться мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування кліматичними умовами, придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань [20].

Важливим для розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг повинно стати забезпечення принципів партнерства та співробітництва органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, представників бізнесових та наукових кіл, громадських організацій. Вони повинні бути зорієнтовані на виконання соціальної функції, а саме: мають створювати умови доступності лікувально-оздоровчих послуг для громадян, яким вони життєво необхідні; спрямовувати свою діяльність на контроль за раціональним використанням національних природних лікувальних рекреаційних ресурсів та фінансовим забезпеченням їх збереження і подальшого відновлення.

Національні природні лікувальні рекреаційні ресурси знаходяться та використовуються на територіях конкретних регіонів і тим самим стають об'єктами управління муніципальних органів влади. В Україні найбільша кількість джерел мінеральних вод зосереджена у Карпатському регіоні, а

також у Луганській, Дніпровській, Полтавській, Рівненській, Вінницькій, Житомирській, Донецькій, Хмельницькій, Запорізькій, Черкаській областях. Значні запаси лікувальних грязей зосереджені головним чином у південних та південно-східних областях.

Управління розвитком лікувально-оздоровчого туризму у цих регіонах будується на комплексних і цільових програмних документах щодо розвитку туризму і курортів на певний часовий період. Головною метою кожної програми повинно стати залучення у регіон інвестицій та формування конкурентоспроможного туристичного продукту на національному та міжнародному ринках. Програми повинні містити чіткий перелік заходів, виконавців, термінів виконання, обсягів та джерел фінансування по виконанню регіональних програм розвитку туризму та курортів.

Ми впевнені, що ефективність функціонування ринку лікувально-оздоровчих послуг залежить не тільки від суто послуг оздоровлення та лікування захворювань з боку санаторіїв, пансіонатів, профілакторіїв, баз відпочинку, але й від ефективної адекватної діяльності суб'єктів туристичної інфраструктури – транспортних організацій, громадського харчування, гостинності, закладів культури, страхових компаній та інших.

Унаслідок пандемії COVID-19 відбулись значні зміни і в організації роботи індустрії лікувально-оздоровчих послуг. По Україні кількість закладів лікувально-оздоровчої сфери за усіма видами, у 2019 р. порівняно з 2018 р. скоротилась на 557 од. (4,8 %), а у 2020 р. порівняно з 2019 р. – на 605 од. (5,5 %). Основними причинами зменшення закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні є: зниження платоспроможності населення, нестабільна ситуація, бойові дії на Сході України, пандемія COVID-19. Через жорсткі карантинні обмеження, що були запроваджені у нашій країні (як і в більшості країн світу) у 2020 та першому кварталі 2021 років, практично всі заклади розміщення туристів, у тому числі й ті, що надавали лікувально-оздоровчі послуги повністю припинили свою діяльність. Лише навесні 2021 року відбулося поступове пом'якшення карантинних обмежень, відкриття сфери обслуговування та відновлення туристичних потоків за новими правилами та вимогами .

Не менш важливим завданням є гарантування державою безпеки здійснення лікувально-оздоровчого туризму, шляхом виключення можливостей надання в межах сформованого туристичного продукту лікувально-оздоровчих послуг, які є небезпечними для життя і здоров'я споживачів (пацієнтів), та (або) не відповідають іншим вимогам щодо цього виду діяльності. Окремим завданням є визначення особливостей кінцевого правового механізму функціонування ринку лікувально-оздоровчого туризму у контексті збереження приватного, підприємницького інтересу його головних учасників, та забезпечення публічних інтересів, що включають, зокрема, інтереси споживачів (пацієнтів) лікувально-оздоровчого туризму.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Як показало наше дослідження лікувально-оздоровчий туризм активно розвивається, адже в його основі лежить турбота про здоров'я людини. Особливо актуально його розвиток сьогодні, коли кожна людина в країні відчуває постійне стресове навантаження.

Сьогодні лікувально-оздоровчий туризм вважається перспективним видом відпочинку, який спирається на природні ресурси. Мова йде про морське узбережжя, мінеральні джерела, грязі тощо.

Ми дійшли висновку, що однією з перспективних сфер туризму повинна стати сфера санаторно-курортного лікування та відпочинку. Саме ця сфера може стати важливим джерелом валютних надходжень в державний бюджет, завдяки зовнішнім туристичним потокам. Також це додаткові робочі місця й актуалізація життя територіальних громад.

Україна має значний природний потенціал й сприятливі фактори для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, який виділяється у самостійний сегмент туристичного ринку з широкими інвестиційними можливостями. Сприяють розвитку лікувально-оздоровчого туризму та ринку лікувально-оздоровчих послуг трансформаційні процеси, що відбуваються в країні, а також значний природний потенціал для розвитку цієї галузі.

Ми дійшли висновку, що ринок лікувально-оздоровчих послуг може виступати індивідуальним і груповим відпочинком, основою якого мають стати спектр лікувальних процедур, а також відновлювальних. Тобто, потрібно враховувати той факт, що лікувально-оздоровчий туризм передбачає органічне поєднання відпочинку, рекреації, лікування, оздоровлення.

Наше дослідження дозволило зробити висновок, що існують суттєві фактори впливу на розвиток ринку лікувально-оздоровчих послуг. Один з таких факторів виступає політична нестабільність в країні, фінансово-економічна криза. Ці фактори суттєво впливають на зростання вартості послуг при низькій якості обслуговування, скорочення попиту на послуги лікувально-оздоровчого туризму. Важливим фактором є зменшення завантаженості санаторно-курортних підприємств, яка на сьогодні становить близько 40%.

Проаналізувавши сутність поняття «лікувально-оздоровчий туризм» ми дійшли висновку, що це поняття складне та інтегроване й складається з термінів «лікувально-оздоровчий» та «медичний туризм». Як показав аналіз наукових праць дослідників даної проблеми, трактування термінів «лікувально-оздоровчий» та «медичний» туризм у більшості праць є тотожними.

Серед факторів, що зумовлюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму ми виділили найбільш значущі, серед яких: створення загальносвітового інформаційного простору і принципово нових засобів зв'язку; виникнення міжнародного ринку туристичних послуг; розповсюдження швидкісних видів транспорту; розповсюдження англійської

мови як мови міжнародного спілкування; підвищення життєвого рівня в розвинених країнах та країнах, що розвиваються і, навпаки, недостатня матеріальна база українських лікувально-оздоровчих закладів.

Курортна діяльність має соціальне значення не лише з точки зору задоволення потреб споживачів. Оскільки курортна діяльність можлива лише в межах певної території (курорту), нерідко курортні заклади створюються на територіях, де інша економічна діяльність неможлива. Отже, такі заклади формують пропозицію на ринку робочої сили в межах територіальних анклавів (регіональних кластерів). Наявність робочих місць, в свою чергу, позитивно впливає на соціально-економічний розвиток території. Через механізм виплати заробітної плати курортні заклади здатні чинити відчутний вплив на формування платоспроможного попиту на певній обмеженій території (в межах малих населених пунктів), що позитивно відображається на інших видах економічної діяльності (особливо на внутрішній торгівлі). Окрім того, санаторно-курортні заклади здійснюють інвестиції у розвиток місцевої інфраструктури, сплачують податки до державного та місцевих бюджетів, формують певне соціокультурне середовище.

Збільшення відновлювальних практик, які сприяють відновленню сил людини, оздоровленню та реабілітації спираються на запаси лікувальних ресурсів, які є в Україні. Зауважимо, що основним фактором оздоровлення залишається здоровий спосіб життя та його активне впровадження.

Висновок про те, що Україна має значний рекреаційний потенціал для розвитку ринку послуг лікувально-оздоровчого туризму ми стверджуємо, що існують також проблемні питання. Зокрема, мова йде про матеріальний стан санаторно-курортної системи України, який має занедбаний стан. Збільшення показників захворюваності в країні актуалізують потребу в ефективній системі лікувально-оздоровчого туризму. Саме у цьому випадку потрібно спиратися на рекреаційний потенціал, який має Україна і який може стати джерелом для економічного розвитку держави в цілому.

Потрібно зауважити, що важливим фактором розвитку ринку послуг лікувально-оздоровчого туризму є його інтеграція в світовий ринок, що неможливо здійснити без вирішення багатьох соціально-економічних проблем, які існують в Україні, а також трансформації суспільно-економічних відносин в суспільстві.

Ми дійшли висновку, що сьогодні ринок лікувально-оздоровчих послуг зазнає позитивних змін у напрямку створення центрів оздоровлення. Важливо, що враховуються досвід інших країн та досягнень лікувально-оздоровчої системи, а також досвід функціонування санаторно-курортних закладів. При цьому потрібно активніше впроваджувати цей позитивний досвід на основі сучасних інноваційних технологій, а також сучасних стандартів лікування й оздоровлення.

Основними причинами зменшення закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні є: зниження платоспроможності населення, нестабільна ситуація, бойові дії на Сході України, пандемія COVID-19. Через жорсткі

карантинні обмеження, що були запроваджені у нашій країні (як і в більшості країн світу) у 2020 та першому кварталі 2021 років, практично всі заклади розміщення туристів, у тому числі й ті, що надавали лікувально-оздоровчі послуги повністю припинили свою діяльність.

В процесі дослідження проблеми ми розробили певні рекомендації щодо поліпшення функціонування санаторно-курортних закладів. Йдеться про детальну розробку й реалізацію комплексу лікувально-оздоровчих послуг на основі варіативних абонементів. Це дозволить формувати індивідуальні програми лікування, занять, індивідуальних та комбінованих тренінгів, впровадження різноманітних видів аеробіки тощо. Мова йде, в першу чергу, про удосконалення системи лікувально-оздоровчого сервісу.

Організація відпочину в умовах санаторно-курортного лікування передбачає розробку нових туристичних маршрутів і введення нових видів туризму (велотуризму, кінного туризму, маршрути теренкуру, скандинавської ходьби тощо). Система послуг в цих видах туризму постійно набуває популярності й складає конкурентність традиційним видам відпочинку.

Ми вважаємо, що потрібно більше уваги приділяти розвитку туристично-рекреаційних комплексів на основі запровадження профілактичних заходів, лікування, оздоровлення, відпочинку. При цьому важливим повинно стати формування й реалізація якісних лікувально-оздоровчих послуг в умовах функціонування цілісного санаторно-курортного комплексу.

Можемо зробити певні рекомендації, які стосуються наступних проблем. Зокрема, необхідність на першому етапі інвентаризації всіх санаторіїв, пансіонатів, будинків відпочинку, туристичних баз та інших рекреаційних об'єктів на території конкретного регіону. З'ясувати причини відставання санаторно-курортної сфери та ринку лікувально-оздоровчих послуг від світових стандартів обслуговування. Постійно працювати над підвищенням якості послуг.

При реалізації заходів щодо розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні необхідно врахувати особливості розвитку й певні характерні цього виду туризму.

По-перше, термін досягнення під час відпочинку на курорті оздоровчого ефекту.

По-друге, потрібно розробляти індивідуальні програми лікування й оздоровлення, поряд зі стандартним набором послуг лікувально-оздоровчого туризму.

По-третє, враховувати особливості вікової групи відпочиваючих, які у відповідності від матеріального стану роблять свій вибір санаторно-курортного закладу. Мова також повинна йти про спеціалізацію санаторіїв і курортів, які повинні бути змішаного типу. Мова йде про можливість не лише відпочинку, але й відновленню фізичних й психічних сил.

Важливо, раціонально використовувати природні ресурси у поєднанні з історико-культурними пам'ятками. Саме такі зв'язки сприятимуть якості життя споживачів послуг лікувально-оздоровчого туризму.

Одним з факторів підвищення ефективності лікувально-оздоровчого туризму в Україні є звернення до альтернативної медицини, методи якої потрібно активно впроваджувати у реабілітаційний процес відновлення сил в санаторіях.

Окреме важливе місце серед напрямів реалізації стратегії диверсифікації на ринку лікувально-оздоровчого туризму займає розробка нових програм, спрямованих на профілактику, лікування, та реабілітацію після 73 перенесеної коронавірусної інфекції COVID-19.

Лікувально-оздоровчий туризм сьогодні динамічно розвивається. За прогнозом Всесвітньої організації охорони здоров'я до 2022 року туризм спільно зі сферою охорони здоров'я стане одним з найбільш пріоритетних напрямків розвитку національних економік. В той же час, потрібно враховувати, що ринок послуг лікувально-оздоровчого туризму став швидко зростаючим сегментом ринку туристичних послуг.

В світі цей вид туризму та ринок лікувально-оздоровчих послуг уявляє собою велику індустрію, в якій працюють велика кількість фахівців. Сьогодні активну позицію займає створена в Україні Українська Асоціація Медичного Туризму – УАМТ. Вона є великою структурою і об'єднує в ній спеціалізовані компанії медтуризму, лікарів провідних українських і зарубіжних клінік, SPA- і Wellness-центрів, туристичних операторів, а також відповідні інтернет-портали.

Важливим є регіональний ринок послуг лікувально-оздоровчого туризму, який впливає на території регіону в цілому, сприяючи поліпшенню соціальних та демографічних, а також економічних показників. Розвиток лікувального туризму поліпшує інвестиційне середовище, стає джерелом поповнення не тільки місцевого, але й державного бюджету, сприяє розвитку пов'язаних із туризмом галузей економіки.

Можна виокремити основні умови розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні, серед яких пріоритетним виступає якість медичних послуг, сприятливі умови (природні, кліматичні тощо); наявність ефективних методик лікування і технологій.

Отже, ринок послуг лікувально-оздоровчого туризму стає пріоритетною галуззю, яка сприяє відновленню і розвитку фізичних, духовних та інтелектуальних сил людини. Україна маючи сприятливе географічне розташування, належні кліматичні умови та багаті природно-рекреаційні ресурси, має високі шанси зайняти провідні позиції провайдера послуг з оздоровлення на світовому ринку туристичних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Л. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Київський ун-т туризму, економіки і права. К. : Знання України, 2002. 351 с.
2. Бартошук О.В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід) // Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2011. №2. С. 62–68.
3. Баєв В.В. Економічні передумови розвитку медичного туризму в Україні. Наукові праці МАУП. 2014. Вип. 43(4). С. 163–167.
4. Баєв В.В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні. Агросвіт. 2015. № 7. С. 35–38.
5. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика налізу, термінологія, районування [Текст] / О.О. Бейдик. К. : ВПЦ «Київ ун-т», 2001. 395 с.
6. Билим О.С. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2017. № 4. С. 62–71.
7. Біла С.О. Стратегічні пріоритети розвитку туристичних послуг в Україні та перспективи підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку // Стратегія розвитку України. № 1. 2016. С. 17–23.
8. Богатирьова Г.А. Курортна справа [Текст] : метод. рек. до вивч. дисц.; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. Туризму та країнознавства. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2019. 64 с.
9. Богаченко О.П. Форми і способи розвитку лікувально-оздоровчого туризму у приморських місцевостях // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2014. Вип. 1. С. 144–149.
10. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг / Навчальний посібник. Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. 202 с
11. Галасюк С.С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 197–202.
12. Горіна Г.О., Бабушко С.Р., Богатирьова Г.А. та ін. Особливості розвитку ринку туристичних послуг України під впливом COVID-19 та карантинних обмежень: монографія; наук. ред. Г.О. Горіна. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2021. 134 с. URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/id/eprint/2254>
13. Державне агентство України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/> 114
14. Держстат України. URL:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/posl/arh_dpssp_.html. (дата звернення: 06.04 2019).

15. Діденко К.Д., Жученков В.Г. Медичний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101–105.
16. Дубінський С.В., Орлова В.М. Визначення факторів, які забезпечують розвиток медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні / Академічний огляд. 2017. № 2(47). С. 12–20.
17. Заваріка Г.М. Курортна справа: навч. посіб. К. :Видавництво «Центр учбової літератури», 2015. 352 с.
18. Захаріна А. Здоров'язбережувальна спрямованість формування готовності майбутніх бакалаврів з туризму. Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III Міжнар. конгресу (м. Одеса, 18–21 травня 2017 р.) / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2017. С. 632–633.
19. Закон України «Про курорти»: (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>.
20. Закон України «Про туризм»: від 15 вересня 1995 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
21. Зеленко О.О., Зеленко О.О., Алієва Л.А. Особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в східних регіонах України / Приазовський економічний вісник. Вип. 6(11). 2018. С. 342–348.
22. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ до парламентських слухань на тему: «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/127696.html
23. Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму. Чернівці: Прут, 1996. 287 с.
24. Київський міжнародний інститут соціології // <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=3&t=7>
25. Кифяк В.Ф. Стратегія розвитку територіальних рекреаційних систем: теорія, методологія, практика: монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2010. 432 с.
26. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2003. –с.
27. Курорти та санаторії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sankurort.ua/>.
28. Курорти та санаторії України: науково-практичний довідник / За ред. К.Д. Бабова, В.В. Єжова, О.М. Торохтіна. К. : Фолігрант, 2009. 432 с.
29. Коваленко Н.О. Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України. Економіка харчової промисловості. 2015. Т. 7. Вип. 4. С. 21–27.
30. КОНЦЕПЦІЯ розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80#Text>

31. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. К. :Альтерпрес, 2002. 436 с.
32. Мальська М.П. Лікувально-оздоровчий туризм: Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. С. 191–210.
33. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016#Text>
34. Новікова В.І. Санаторно-курортна сфера: інфраструктурна складова, стан розвитку в Україні // Географія та туризм : наук. зб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2011. Вип. 16. С. 93–102. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2011_16_16
35. Огняник М. С. Мінеральні води України: підруч. / М. С. Огняник. К. : ВПЦ Київський університет», 2000. 220 с.
36. Основи курортології: Посібник для студентів та лікарів / За ред. М.В. Лободи, Е.О. Колесника. К. : Видавець Купріянова О.О., 2003. 512 с.
37. Офіційний сайт World Tourism Organization. UNWTO [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www2.unwto.org/ru>
38. Павленко Є.Є. Оздоровчий туризм : навч. посібник для студентів денної форми навчання / Є.Є. Павленко, Г.С. Ільницька, В.О. Павленко. Х. : НФаУ. 2021. 114 с
39. Парфіненко А.Ю. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами центральної Європи) // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2018. № 7. С. 130–135.
40. Проблеми санаторно-курортного туризму [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://glasweb.com/problemyi-sanatornokurortnogo-lecheniya/>
41. Редін В. Курорти як ринок лікування та відпочинку [Електронний ресурс] // Часопис соціально-економічної географії. Міжрегіональний збірник наукових праць. 2009. №6. 117 Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2009_6/Redin,Reshetov,Pchishyna.pdf
42. Романова А.А. Аналіз становлення і розвитку медичного туризму в Україні у контексті світового економічного простору. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2017. № 1 (9). С. 62–68.
43. Рутинський М.Й. Лікувально-оздоровчий туризм : актуальні цілі та сучасні підходи до організації // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Вип. 29. Ч. 1. С. 178–188.
44. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні: статистичний бюлетень Державного комітету статистики України. К. : Держкомстат України, 2013. 99 с.
45. СТРАТЕГІЯ розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

46. Томаневич Л. Лікувально-оздоровчий туризм в Україні як об'єкт державного регулювання // Наук. вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ. Серія економічна. Вип. 1. 2005. С. 210–217.
47. Туристична асоціація України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tau.org.ua>
48. Устименко Л.М. Історико-суспільні аспекти становлення та розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Питання культурології. 2014. Вип. 30. С. 134–142.
49. Фокін С.П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату. Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми виховання і спорту : Наук. монограф. Харків : ХДАДМ (ХХІІ), 2016. С. 88–90.
50. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. К., 2007. 312 с.
51. Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії: навчальний посібник. / Н.В. Чорненька. К. : Атіка, 2006. 264 с.
52. Школа І.М. та ін. Менеджмент туристичної індустрії: навч. посіб. / За ред. проф. І.М. Школи. Чернівці: Книги – ХХІ, 2005. 596 с.
53. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах. Актуальні проблеми державного управління. 2018. № 3. С. 85–91.
54. Ярмоменко С.Г. Напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Румунії / Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 2 (57). 2011. С. 87–98.
55. Bookman, M. & Bookman, K. Medical Tourism in Developing Countries. New York : Palgrave MacMillan, 2007.
56. <http://www.world-tourism.org> / Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації.
57. www.ukrstat.gov.ua / Офіційний сайт Державного комітету статистики України
58. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/340956/WHO-EURO-2021-1523-41273-58139-ukr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
59. Exploring Health Tourism Executive Summary. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420308>
60. Ellis Susie. Are Wellness and Medical Tourism Industries two different topic? URL: <https://www.laingbuissonnews.com/imtj/features/are-wellness-and-medical-tourism-industries-two-different-topics/>
61. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Tourism_statistics
62. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Tourism_statistics
63. UNWTO Tourism Highlights, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>

64. Medical Tourism vs. Traditional International Medical Travel : A Tale of Two Models. International Medical Travel Journal, 2008. URI : <http://www.imtj.com/articles/2008/medical-tourism-vs-traditional-international-medical-travel-a-tale-of-two-models> (дата звернення : 10.03.2022).

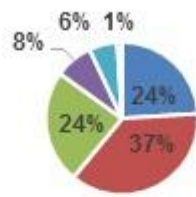
ДОДАТКИ

Додаток А

Індекс щастя за країнами. ТОП найбільш «щасливих» та «нещасливих» країн

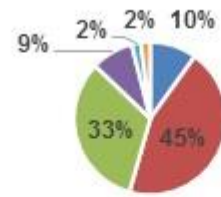

ЗАХІДНА АЗІЯ

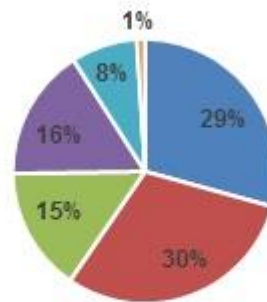
- Дуже щасливі
- Щасливі
- Ні щасливі, ні нещасні
- Нещасні
- Дуже нещасні
- Не знаю / відповіді немає

СХІДНА АЗІЯ

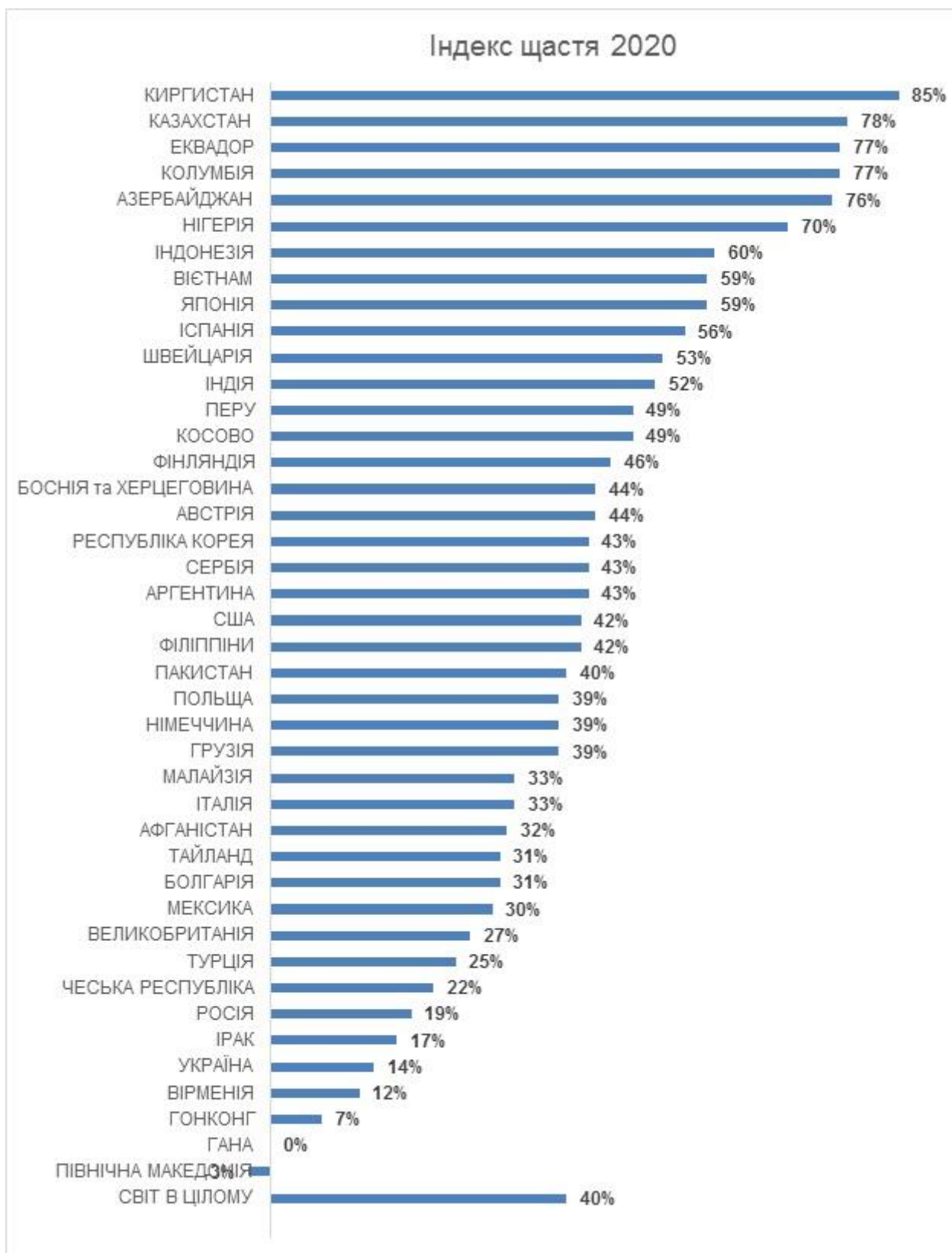
- Дуже щасливі
- Щасливі
- Ні щасливі, ні нещасні
- Нещасні
- Дуже нещасні
- Не знаю / відповіді немає

АФРИКА

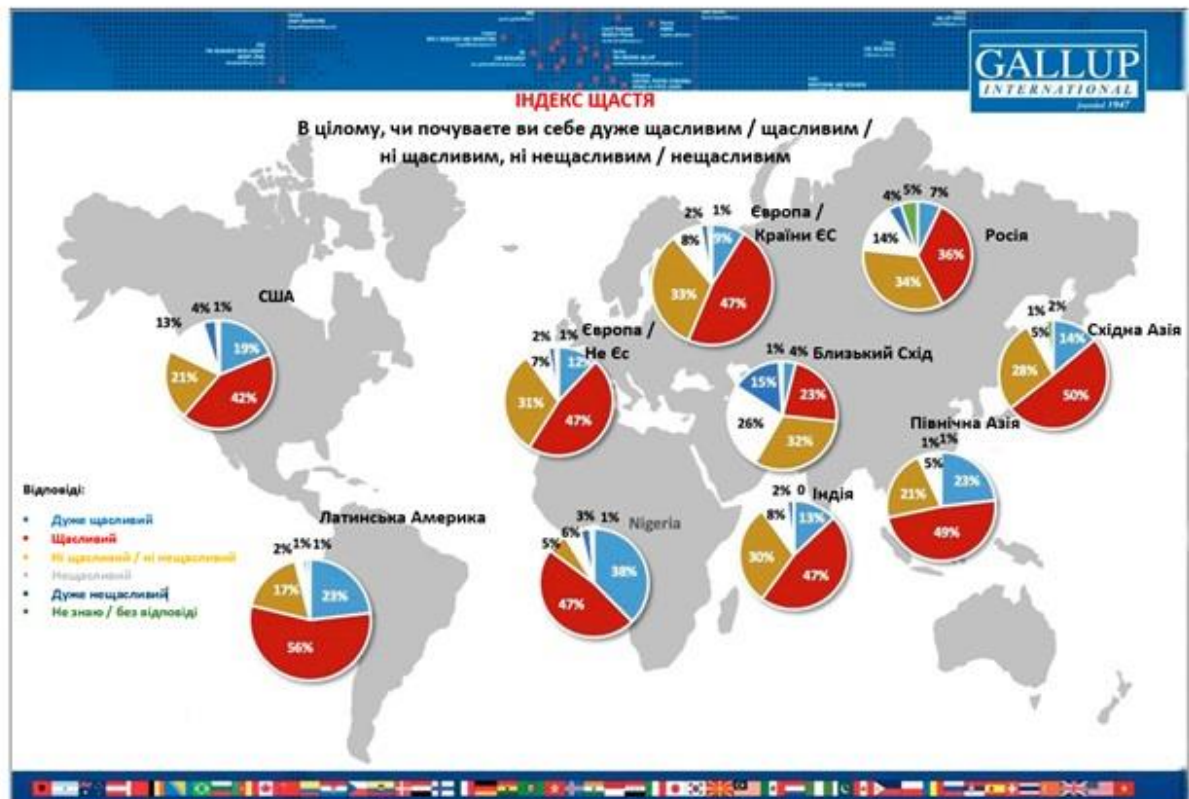
- Дуже щасливі
- Щасливі
- Ні щасливі, ні нещасні
- Нещасні
- Дуже нещасні
- Не знаю / відповіді немає

Додаток Б

Розподіл індексу щастя за регіонами світу

ТОП щасливих країн		ТОП нещасливих країн	
Країна	Індекс щастя	Країна	Індекс щастя
Колумбія	+88	Йорданія	-38
Індонезія	+86	Ліван	-15
Еквадор	+85	Сирія	-7
Казахстан	+83	Гонконг, Ірак	+5
Нігерія	+78	Росія	+24
Філіппіни	+78	Україна, Великобританія	+33
Перу	+71	Болгарія	+35
Вірменія	+70	Албанія	+37
Іспанія	+69	Туреччина, Франція	+38
Азербайджан, Мексика	+66	Німеччина	+41

МЕДИЧНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ

КЛЮЧОВІ ПРОДУКТИ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Медичні послуги ○ Бальнеологія
ДЕСТИНАЦІЯ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Бренд ○ Спеціалізація <ul style="list-style-type: none"> - Центри досконалості - Природні ресурси ○ Комплексний досвід відвідування ○ Інформація
СЕРВІС	<ul style="list-style-type: none"> ○ Клієнтоорієнтованість ○ Рівень сервісу
ДОЗВІЛЛЯ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Культурні продукти ○ Локальні продукти

Інфраструктура | Екологія | HoReCa | Туризм

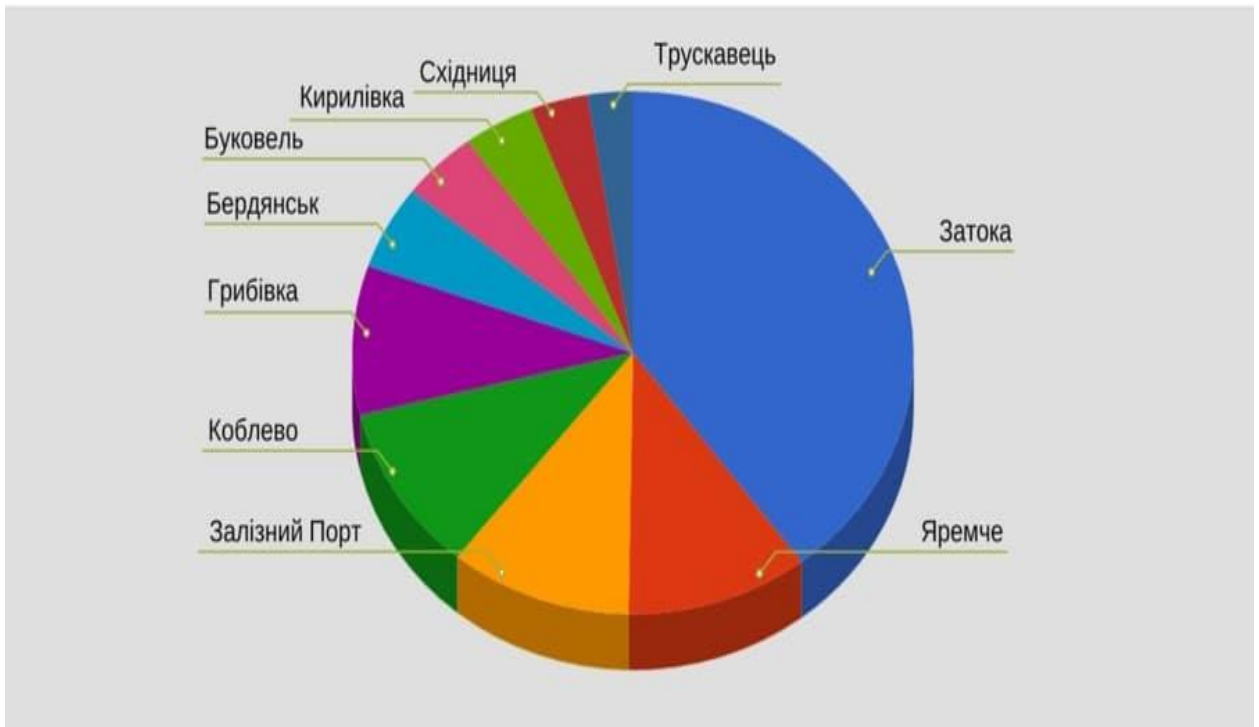
ppv.net.ua

УКРАЇНА. ТИПИ КУРОРТІВ

На які курорти українці витрачають найбільше коштів влітку

Традиційні оздоровчі системи

йога

- медитація
- дихальні вправи
- система вправ для всього тіла

ушу

- фізичне начало, енергетичне начало і духовне начало
- мета — об'єднання цих начал, досягнення гармонії їх взаємодії

цигун

- гімнастика
- дихальні вправи
- психопрактики

Сучасні оздоровчі системи

система М. Амосова

«Режим обмежень і навантажень»

- фізичні навантаження
- система харчування
- правильне мислення

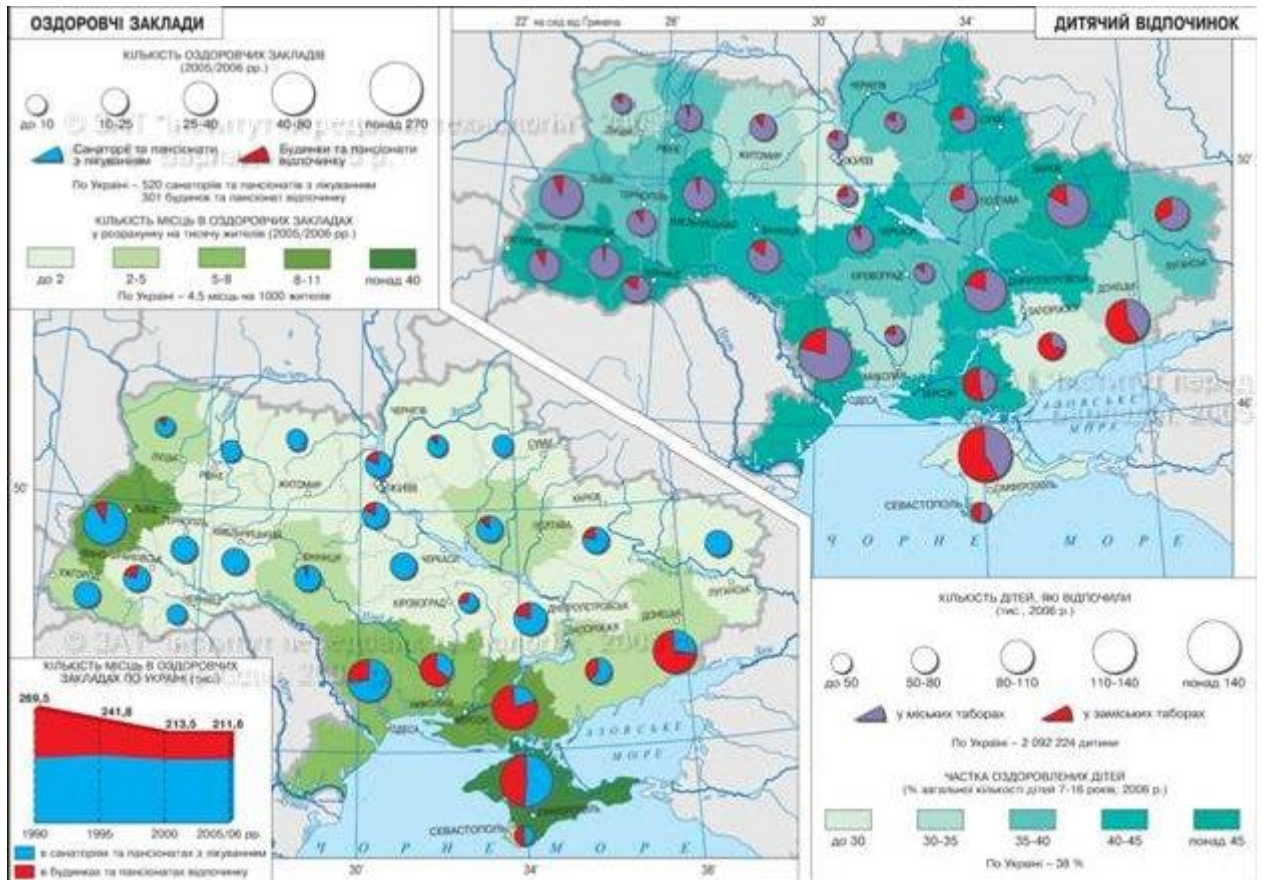

метод К. Бутейка

- поверхнєве дихання
- носове дихання

Додаток Л

Додаток М

